Масса а мехкашкара пролетараш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай областен комитета а Нохч-ГІалгІай АССР-а оргкомитета а орган

КхаьргІа 18 Сентябрь. 1957 шу № 24 (21139) Мах 20 кеп.

Октябра 40 шу дизарна хьалхарча деношка хІара советски саг ши-ший даькъ тІа чуийнна къахьегаш ва

Октябра сердал

Октябрь цІи йолча лир долча цу маьлха зІанараш ма къаьга хьеж-кха боккхача вай мехка. ХІара къахье гамхочун цІагІа, къахьегамхой вІашагІкхийттача хІара заводе, фабрике, шахте, совхоза, колхоза шерача кхаш-ка, доахан кхоабача фермашка, хІара советски сага дег чу кхаьчай Октябран маьлха уж сийрда зІанараш — коммунизман идеяш. Цар эргададаькхад вай деррига вахар. Саг ваа саг кийча хиннача капитализман акха-ча закона меттел хьаьттад керда Октябран закон, саго сагах воша, доттагІа, новкъост лоархІаш дола закон.

Саг паргІата ваккха, из ираз долаш хилийта лоаттабеча къовсамах ший декхар лоархІаш ва хІанз болхло а, Іилманхо а, колхозник а, поэт а—шийха советски саг лоархІаш мелвар. Доккха мел долчул доккхагІа дола ираз а хинна дІаэттаб вай мехка къахьегам. Къахьега-мо вай мехка хьаьккелар — саг лаьрхІа варгвоацаш дукха да.

Фу дисаьд вай Даьхен лаьтта советски саго цу деш! Цо низ болча хи хьарсамаш шийна ловча оагІорахь дІадехх, эшшача фордаш увттаду, лоамаш дІа-са доах, бІаь шерашкахь меца бертий нийгІаь докъаденна даьда дассса мехкаш зизаех, чамерча сомех тоаенна бешамаш яь дІаоттадаьд. Советски саго коммунизмага хьош боа гІоза никъ даьман сийрдабоахаш я Коммунистически парти.

ЧІоагІа хувцабеннаб вай мохк Октябрал тІехьа. Даш мо дезача дошо канаша шоай дозалла чусеттадеш форд ше санна шерыаш латт Казахстане а СибаргІа а кІи кхаш. Маьхк - даьтта. кІор, цІаста доах хІанз Башкирий мехка, Татарий мехка, Караганде, Балхаше, Кузбассе. Ма эшша хиш а декха дийндаьд Средни Азен докъаденна даьда мехкаш. ІилманхошІен болхлошен шоайла вІаши дага а болаш хьаьйй укх дунен тІа эгара массагІа йола реактивни самолеташ, торо хиннай БеттагІа баха кийчбала.

ХІанзарчул 40 шу хьалха ерригача Европе эггара тІехьабаьса хиннача мехка даьд уж гІулакхаш.

Хьалха кхыметтел уйланца а дагадоха йиш ца хиннар хІана карагІдаьннадолвай мехка селла кІезигача ханна? Из цІаккха а кхаста йиш йоацаш социалистически строях шийха деаллаш да. Советски ІаьдалоІ, коммунистически партез лаьттан тІа мел долча хІамаІ везагІа лоархІар саг ва. Хьадеш мел дар вай мехка саг бахьанеІ ду, доллача хІаман кхоачам болаш а дог-гІоза а из вахийтардухьду. Пайдангара хургболча бесса мохк хувцар, саг цецвалла хоза хьаеш йола культуран моттигаш, школаш, больницеш, нах чубаца ду цІенош, курорташ, санатореш, заводаш, фабрикаш, шахташ — уж деррига а—саг бахьанне деш да вай мехка. Деррига мехка рузкъа хьаях къахьегамхоча. Хьинаринца ше хьегаш долча кхьх къахьиннар вай мехка къахьегама сагагІа шийга дода.

Ма тара дац уж гІулакхаш капиталистически мехкашка долчарна. Ший беррига низ дІа а луш къахьегаш, дунен хознеш ший кулгаща хьалъеш воаллар даиман саэгаш ва цига, завода, фабрика дас ара а кхесса, бе болх боацаш ше висар кхераш, моцал, къел шийна а ший дезалла а тІаккхар кхераш. Сатийша ди дагІац болхлошта капитализман мехкашка. ВІашагІкхийттача Американ Штаташка къахьегамхой бераштa школаш йира меттел, къахьегамхошта, унхошта курорташ, санатореш яхкара меттел тІема базаш ехкаш ба империалисташ. ХІамай маьхаш денгара денга дезлу доагІа Франце Японии мехка бІарча юрташ а йохаеш дІа а йоахаш, тІема эша чІоагІаленаш еш ба американски империалисташ. Наьха хьакъ душ бахарий цхьа тІоара хиллал йоала ордиг йоацар яц капиталистически мехкашка дика кхоал. Деррига рузкъа хьадеш бола дукхха а дукхагІа бараш—болхлой ахархой — даиман моцал, къел Іувша лу. Ишта да капитализман закон.

Бакъда, Октябран маьлха зІанараша Йовхал тел дунен тІа хІа детта дукхагІача наха, уж тешабу тІайоагІа ха эрганьна шоаш толе оттарг хилар, сийрда боах царна дикагІча, иразерча ха тІабода никъ. Советски мехко, Сийлахь - боккхача Октябро баьча хьокхамо дунен тІара къахьегамхой тІебех дукха миллионаш болча наьха ираз бахьане къовсам лоаттабар.

Октябра 40 шу дизарна хьалхарча деношка хІара советски саг ши-ший даькъ тІа чуийнна къахьегаш ва. Заводашка, маьхк-даьттан промыслашка, совхозий, колхозий кхашка, цар хьайбаш кхоабаш йола фермашка советски саго доахача толамашка бокъонца хьагойт советски наьха дог-уйла, цар турпала низ, царга дулургдар. ВІашагІкхийттача новкъостаьца хоаттача моаршалах санна мара, кхы саго тамаш ен дац тахан вай мехка «завод шера йола план бархІ бетта кхоачашъяьй», «маьхк-даьтта доаккхача заводаша фунехк даь эзар тонн планал совгІа даьккхад», «2000 килограмм якккха лаьрхІача Іатта гара 3.000, 4.000 килограмм яьккхай» яха а ужжамо кхы дола а доккха маІан дола дешаш. Уж дешаш вай деннa бувца мотт а хинна дІадаьд!

Ше сенга кхача гІерт хоеш ва советски саг. Цо гІоду цунна духьал мел увттахалонаш эшае, къовсама юкъера массаза а котало шийгахь йолаш аравала, кхы а хозагІа, кхы а гІозагІа хургІолча кхоанега вахa.

Хургдар воаш хьоадаьча хана вай уйлаш массаза а тІайолх сийлахь — йоккхача партена, таханарча ирazерча денга воаш доаладаьча Ленина партена. Йоккхий халонаш йоахаш, атта хиннадеце а, таханарча гІозача денга советски саг хьакхоачаьвр, цунна никъ сийрдабаьхар, доал даьр Коммунистически партия я. Советски наьха дегаш кхедаьр, маьженаш чІоагІъяьр, бІарчаш сийрдагІа хьежа даьхар Ленина парти я. ЦІаккха кхоачалургдоацаш, бух боацаш дола кхоачам ба парти. Цо тІоагІарча цун хьалхало сов боах вай низ, лакхду хьаьнаж, тІаккхувл денна керда толамашка.

Коммунизман вахарга бода никъ сийрдабоах вайна Октябран маьлхо. Из — вай гІоза кхоане я.

Комсомольцаштеи кагийрхоштеи юкъера лекционни болх тоабар

Нохч - ГІалгІай АССР-а Шолжа - ГІали тІарча ВЛКСМ-а горкома а, политически Іилмани кхетам дІабоаржабара отдело а, укх шера 10-ча сентябра дІадоладаьд Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцен 40-шу дизара сийна комсомольцаштен, кагийрхоштен юкъе лекцеш ешалга.

Цу лекторен цикле хургъя иштта ешаргьйолаш йола лекцеш:

1. КагийрхошкаЛенина даь васкеташ.
2. СССР-а къамашта юкъера доттагІал.
3. Советски паччахьалкхен низ.
4. Советски искусства 40 шу дизар, ужжамо кхьяраш а.

10 эзар тонна мехкадаьттан продукташ кхоьяй

Нохч-ГІалгІай мехкарча нефтяникашта Боккхача Октябра шовздкъа шу дизарна бизза накъа баха нефтепродукташ лорарал кхомбаран тІехьа дика къовсам лоаттабу. ВорхІ бетта йола итогаш яьй: Зийхьа доврашш соцадарах ерригача республике,— 10 эзар тонна мехкадаьттан продукташ кхоьяьй.

Шолжа-гІалий крекинг-заводa мехкадаьтта тоадархоша дикагІ дола толамаш даьхад. 1.827 тонн мехкадаьттан продукташ кхояй цар. «Старогрознефта» эксплуатационни счета тІа 1.000 тоннага кхоачаш кходаь мехкадаьттен, 270 эзар кубометр гази я.

Комсомолан обкомен, нефтяники профсоюзан Къилбаседан Кавказа территориальни комитетен дІаюхаювла цІе байракхаш тийннай совнархоза мехкадаьтта тоадара управлени, мехкадаьтта доаккхача а газа а промышленноста дикагІа йолча коллективашта.

Зийхьа довраш та духьаларча къовсаме беллабахача дикагІ болча нефтяникашта «производстве хьалхалаттача къонахчоа» яха значокаш еннай. СовгІаташ тийннача рна юкъе ба — крекинг - завода рейдовм бригада кулгалхо вола, слесарь Зинченко Анатолий, производственно-товарни конторан наливальщица йола Попова Лидия, Новогрозненски мехкдаьтта тоадеча завода дежурни инженер вола Проскурнов Виктор, «нефтемаслозавода № 54 йолча установкаи начальник вола Сидоранский Геннадий, «Старогрознефтан» 4-гІча промыслан мехкдаьтта даккхара оператор вола Федоров Юрий, иштта кхыбараш. Сийлен грамоташ ийцар 14 сага.

СовгІато дог ура оттадаь кагийча нефтяникаша шоай бола низ тІа а бахийта къовсам лоттабу,— мехкдаьттахи мехкдаьттан продукташи зийхьа довраш кІезигдара гІулакха керда рационализаторски предложенеш луш.

Дика совгІат

Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизара сийна вай даьхена дика совгІат кийчдеш ба «Малгабекнефта» Ленина орден лелаеча эксплуатацен хьалхарча промыслера нефтяникаш. Беш бола болх овсарах хилийтарна мел эша гІулакхаш чакх а доахаш, маьхк-даьтта доаккхилга денгара-денга совдоаккх цар. Нефтяникаша уж гІулакхаш чакхдахар бахьан долаш хІара денбус доаккхаш дола коача доагам тІкьвитт тонн совдаьннад январь бетта доаккхаш хинначул.

Шоай чурча торонех пайда эцаро а, Ачалкхешкарча участке маьхк-даьттан кІеж тохаро а промыслан коллективага йиш хилийтай Нохч-ГІалгІай республикерча нефтяникашта юкъе эггара хьалха ийс бетта йола план кхоачашъе. Октябра бетта планах хІанзалехь а дукха эзараш тоннаш маьхк-даьтта даьккхад.

Хьегача къкх боалаш бола пайда 5 процент совгІа лакхбеннаб. Маьхк-даьтта даккхарга дІабода мах чухнахьа баккхарга укх бархІ бетта 70 бІаь тумал дукхагІа пайда баьб.

Октябрьски революцен сийна лелаеча социалистически хьалха моттиг дІалоацар мастера Колесникове доал деш йола хьалхара бригада я. ДукхагІа пайда лургбола балха накъаш даиман лохаш а, цхьа дезал санна, барттайна а коллектив я из.

Ер шу доладелча дениз мастера нов. Колесникова коллективо планал совгІа 4 эзар тонн гаргга коача доагам даьккхад. Октябра сийна коллективо тІалаьца хинна декхараш тІекхоачаш даьд. Іан тІехь эшаргдолча хІаман кІезиг хургдарг доттаргІа гІулакхашца шоай беррига боахам бизза кийчбаь операторашa. Цу дешо гІора хулийтаргъя гурахь а Іай а цхьаккха хІама новкъа доацаш скважинашка болх бе.

Планал совгІа массехк эзар тонн маьхк-даьтта даьккхад мастера Еремеевс доал деш йолча кхоалагІча бригадо а.

Къахьегама кердача доккхийча толамашца духьал болх нефтяникаш Сийлахь-боккхача Октябра 40 шу дизарна. ДІахо йолча хана кхы а чІоагІагІа толамаш даха дог-уйла а да цар.

ТІаийца декхар кхоачашдаьд

Сий долаш котало яьккхар Лазарев Андрей Яковлевича доал деча, Наурски района Сталина цІерагІча колхоза жаІуй бригадо. Сийлахь-боккхача Октябра социалистически революцен 40-шера сийна, социалистически яхьа юкъе бахача жа леладерaша хІара бІаь жийнагара 115 Іаьхар наьнах къоастабеча ханага бирба а хІара устагІанна тІера 5 килограмма диткъа тха даккха а декхараш тІаийцар.

Ше денна дош бакъдаьд Лазарева бригадо. Дукха ха йоацаш кагий жа къоастадеш болх бар. Жа леладаьраштa карахдаьлар 636 жийгара 763 Іаьхар кхебар, кхыча бесса аьлча бІаь жийнагара 120 Іаьхар кхебар дар. Тха а даьккхар хІара устагІанна тІера 5, 6 килограмм.

Из котало жаІуша кІаьд ца луш болх барах яьккхай. Ден йовхалах жа лораде 19 кхолар даьд жа ледадеча наха шоай низаца. Царех хІаранена кІал 60—80 устагІа хош. Жа доахадара гІулакх а хий меладе моттиг а дика вІашІтІехьа яьккхай цар (шоай даьхьа тІа 3 гІув яьккхай).

— Тхо раьза да,— тхой дош кхоачашдаь, — йоах Лазаревс — бакъда, вІаштІехьа даьннача кхоачам а баь социардоалаш дац тхо. ДІахо йодача хана а са социйташ бол бергболаш а, диткъа тха дола жа леладелга шердердолаш а да тхо.

ХьажкІиш чуэцара боарам тІехдика кхоачаш бу

Гидуаргаш чуийца баьлча «Кавказ» (г. МагІалбик) яхача колхоза къахьегамхой хьажкІиш чуэца болабелар. МагІал, бика МТС-а хьажкІиш хьокхаш йолча 10 комбайн кхашка араяьлар.

Латунов Петра къахьег деш йолча 4-ча тракторни бригадан комбайнера Козлов Федорен тракториста Галкин Владимире вІашагІкхийтта дика болх беш, ялат чуэцаш латт. Сийлахь боккхача Октябра сийна яхье а бувлаш хІара денна, нормах 2,5 гектар йолча метте, 5 гектар чуэц цар. Цу пайдана йолча культуран 48 гектар хьажкІий хІанз а чуийца баьннай уж.

Комбайнера Демченко Михала техниках боккха пайда эц. «КУ-2» яхача комбайнаца хІара денна 6 гектар хьажкІий чуэц цо.

40 гектарал совгІ хьажкІий чуийцай цхьоалагІча тракторни бригадан комбайнер волча Скотников Анатолес, цо денгара-денга боарамал совгІ 1,5 дукхагІа хулийт.

Кирпишк шозза дукхагІа ергья

Нохч-ГІалгІай республика юхаметта оттаярах дукха нохчийн гІалгІайн цІабахьхаб Казахстанерен Киргизерен. Республикерча юрташка а Шолжа-ГІали тІа а дукха ба шоашта чуІе цІенош хьадеш боахка къахьегамхой. ЧуІе цІенош деш боахкарча эша хІамаш хулийтилга лоархІамера гІулакх да.

ЦІенош дотта а, тхов тІа йоха а кирпишкаш еча гІишлони материалаш арахецача промышленноста управленен завода № 1 коллективо тхов тІа йоха кирпишкаш дукхагІа арахеца лаьрхІад. Август беттa задани 105 процент кхоачашъяь. Къаьста дика болх беш я мастера Степкина бригада. Планал совгІа 33 эзар тхов тІа юлла кирпишк арахийцар цо август бетта. Сентябрь бетта кхы а дикагІа лел кирпишкаш арахецар болх.

Іан хана соцаш хинна завода болх сацаза бергболаш оттабаьб. Цу гІулакхо шозза дукхагІа кирпишк арахеца тардолийтаргда.

Улбиев Ширвана цІи йоайир

Улбиева Ширванена майра карагІдьаннача «ЦІи йоаьяьй» яха корреспонденцена кепа техай. «Ленинское знамя» яхача газета тІа дувц: «Кавказ» яхача колхоза ча тІатеха бола болх лотабелар. Цу цІера ала чубахача цІенага дІакхоачалаттар, ший накъа тІа мел делденна хІама доагаде гІерташ кхерам а тессаш. Цу хана колхоза шофер вола нохчо Улбиев Ширван жа леладеча фермана хий ийца водар. ПоагІаш йола цІи бІарга а ейна Бекетова цІенна юха хьаверa из машинаца. Цига бахьача колхозникашца Халинаца, кхыбаращца а сихха цІи йоае болабелар уж.

ЦІи сихха йоаяь дІаьяккхар.

НАГАЕВ.

ГІорваьнна вола Іилманхо

(Константин Эдуардович Циолковский ваь 100 шу дизарга)

БІаь шу хьалха 1857-чу шера Рязански губерне, Спасски уезде, Ижевское яхача юрта ваьв гІорваьнна вола Іилманхо Константин Эдуардович Циолковский.

Вай советски мохк массаза а хиннаб къахьегама нах безаш, керда хІамаш Іомаде, ха гІертачоа гІодеш. Ший деррига кхьа дІалуш, дахье тоаярна, из ирз болашагІа хилийтарна эшар лохаш, керда накъаш тохкаш бараш ца беза бокъо яц. Цу тайпарча нахах саг вар н. Циолковский.

Паччахьа Іаьдал долча ханa ше даьккха 60 шу саг цунара валлал къел лелаеш, ше леладеш хинна мехка а беррига наха а пайдана дола, тІехьа тІайоагІага тІехьенашта а къадаргдола гІулакх хьаллацае саг воацаш, кхыметтел ший гІулакх бегдоахаш, шийх белавар бІаргагуш даьккхар Циолковскес. Адамашта, дахьенна пайдандар деш мел вар хьалоацаш дола советски Іаьдал эттача дениз ше новкъостаща юкъе хилар гучадаьлар Циолковскена.

Деррига дуне цецдоаккхаш вай советски авиацена карахдаьннараш Циолковскес дукха дакъа лаьца да. Іилманца баьхохкамашта чІоагІ а деш, фелла эзагІа йолча аппаратаца сигала гІолла ваха йиш хулар эггара хьалха кхайкадьр из ва. ХІанз йола тайпа авиаци ІаллА хила а йиш яцар аэродинамика законаш довзаш ца хилча. Духхьашха уж законаш дайзар Циолковский ва. Реактивни лелама теори эггара хьалха хьайийлар а, планеташка юкъе лела йиш хург хилар къаьста а Циолковский ва.

Іилманна, из дегІадоаладарна Циолковскес даьраш ІалаьмаІе дукха да. Цудухьа дуне мел латт кхоачалург — йоаца ганз я Циолковскега кхаьчар — дІааьшта везар.

Іилманхо дукхача ханна вахаш а болх беш а хиннача Калуга яхача городе бахаш дукха гарагІа нах ба Циолковскешии тІехьен тІехье а цар беба.

ОСМИЕВ.

Сурта тІа: Константина Эдуардовича Циолковске йоІ Мария Константиновнан цун тІехье бераш: Самбуров Серёжа, Костина Лена, Поликарпов Витя — 10-ча классера дешархо, реактивни глиссерий моделаш йира гІулакха Калуге хьалхара моттиг лоацаш ба из (аьттехьара вар).

Л. Портера сурт. Фотохроника ТАСС.

Профсоюзни актив ший балхатІа я

«Малгобекнефтан» шоллагІча промыслан профсоюзни организаци ший йиззача яхарца ях. Производственни совешанеш болхлой собранеш массаза хул укхаза. Производственни актуальни гІулакхаш дувц нефтяникаша, опыт дІаюха гойт, социалистически яхьан итогаш ю кхоачаш доацараш хьагуча доах.

Къаьста дика болх бу промыслови комитета призводственни — массови комиссено (председатель новкъ. Столяренко). Нефтяники социалистически яхь а оттайий, тІелоацамаш кхоачаш барга хьожаш, яхьа хьалхар бараш къоастабеш йолча местни комитета заседанешка дакъа лоац комиссин членаша. Промыслови комитетан собране коттъяьнача бригадашта дІа-хоа ювла вымпелаш лу. ДикагІ болча операторш фото-сурташ тІа долаш сийлен доскаши, показатели (гойтара), доскаши да масса а цІа а бригадашка а.

ЧуІе цІенош дарнен, чуІа цІенош тоадарнен дикка теркам тІабахийтаб промыслови комитета. Хьежача хайра, нефтяникаш чуІеш йола № 196 йолча чуІечу корпусанна ремонт езалга. Из гІулакх жилищно-коммунальни контора дІахайтар жилищно-бытови комиссено. Комиссен хоамаца, бюрократически хилар контора кулгалхой. ТІаккха мехкадаьтта промыслови управленега дІаьлар комиссено викалаша. ЗІанз № 196 йолча корпусан ремонт чакхйоалаш латт.

Культурно-массови комиссен кхерамахлорор техникан, къахьегам лараоабар, комиссеи эсал боацаш болх бу.

Масса а мехкадаьтта доаккхача бригадашка художественни технически литература долаш дІаюха-уха библиотекаш я. Промысле технически конференцеш ю профсоюзни активисташа.

Физкультурни болх дегІабоалорна промыслови комитетас чІоагІа теркам ю. Промыслови футболни командас 1957 шера «Нефтяник» яха ДСО-н кубок яьккхай, МагІалбек гоагарча хьалхале яккхара гІулакха дика ловзаш а я командаш. Легкоатлеташ шоллагІча моттиге ба. Баскетбольни волейбольни площадкаши истолагІарча теннисан истоли нефяникаша шоай кулгаща хьадир.

Революци хилалехьа хьалха Новосибирск яхача города кертера улица— Красни проспект иштта яр (аьрдехьара сурт). Советски Іаьдал эттача дениз боахаман а культуран а гІулакхий доархІамера центр а хинна дІаэттай Новосибирск. Керда улицаш, майданаш, дика даь доккхий цІенош, промышленни предприятеш, дукха культуран-кхетама учреждениеш — иштта я хІанзара Новосибирск.

СУРТА ТІА: Красни проспект яха городера кертера улица.

В. Лещинске сурт. Фотохроника ТАСС.

Цхьаболча американски, английски, малхбузен Германен инаралийи паччахьалкхен деятелийи тIемах долча дувцарех „Правдан“ корреспондента хаттарашта СССР-а Фецарча Эскара Низай Главнокомандующес авиацен Маршала К. А. Вершинина денна жопаш

Хаттар. Малхбузен мехкашка дукхача хана дениз США-ни НАТО-ни командованен викалаша кепа детташ ара а доах, радиоца кхайка а ду ВIашагIкхийттача Штаташкеи цар союзникашкеи массехк сахьата фецара беча тIемца «Советски Союз хIалакъюлургья» яхаш къамаьлаш. Фу оалалургда хьога тIемах долча цу хабарий хьакъехь?

Жоп. Эггара хьалха ала деза, уж выступленеш вIалла а хьакъалца яц аьнна. ХIанз наха шоай теркам из бале а кхыбар бале а мохк хIалакбарна а ца бохийташ, адамашта Iилмано бе ехкача говзалех ма хулла дикагIа кхетам болашагI пайда эцарна бахийта беза. Хетадезаш-м дар, шиъ мехка экономика дикагIа мишта дегIайоалаергья кердача техникан лардаца, шиъ халкъа вахар-хьал дикагIа мишта лакхдергда яха уйлаш е езар аьнна.

Цхьабакъда, иштта хилар вайна дезе а, Iа ювцача выступленей моттиг хинна хилар харцде йиш яц. Масала, укх шера май бетта газеташа арадаьккхар США-н форда-эскара низий штаба начальника адмирала Бэрка, доккхал деш цIогIа лестадеш США-га «Советски Союзана хIама а тохалургья. Из хIалак а юлургья, яхаш ду кхайкарал. НАТО-н герзех кийчдаьча низий главнокомандующес Норстэд яхача инарала укх шера июнь бетта йоахар, СССР-е «Хьаштдола хIама дохадергда» аз.

ДIадахача шера Советски Союз хIалакъе кийчвенна вар английски фельдмаршал Монтгомери. Цо хьадда йоахар вайх: «Эггара йоккхагIа йола бомба а теха, йисте даккха деза царцара гIулакх». Из хьоаварах дагадехар сона, г-н Монтгомери сона вовз, вай союзникаш долча хана цунах ветта а веннав со, юкъара моастагIа - гитлеровски фашизм цхьана хIалак а йир, сийдола, юкъара, доккха декхар цхьана кхоачаш а дир оаха. Цудухьа цунца къамаьла дуэле ваха безам бацар са. Цхьабакъда, иллен чура дош дIадоккхалургдац, хIаьта фельдмаршала Монтгомерес американски инаралаша доахача тIема иллена юкъе шиъ дош чудихьад.

Цу ерригача выступленеша йоах Атлантически блока эскара деттелаша кхыча халкъий вахара уйла ца ярал совгIа, шоай мехка наьха вахара а уйла яц. Нагахь санна герз хьадарах рузкъанца таккхача империалистий гIозарех ца аьлча, шоай эгоистически, профессиональни, аз аргдар тIема, хьашташ тIера ду цар къамаьлаш. Агрессивни политика лелаеча мехкашка тIема заказаш хьаийдеча заводий дашта хинна Iац дика вахар. Эскара тайптайпарча викалашта а дац цига-м во вахар. Цудухьа гIерт уж эскарга дода ахча дукхагIа далийта, халкъ масса хана кхерам тIатесса лоаттадергдолаш, хIаьта шоаш эскара викалаш, тIадоагIача кхерама зулманах мохк лорабераш ба аьнна гIулакх оттаде.

Мехкашта юкъера Iи-морзал къахьеш дола тIема хьакъехь ду кхайкаралаш дIадаха дезар. Советски Союзе из дош дика къоастадаь да: вайцига тIом могабу пропаганда законаца дIаяьккха я, нийса а яьккхай дIа. Iалаьмате дукха адамаш, бIарчча къамаш а мехкаш а хIалакде яхаш деча нах гоама болча кхайкарел вогIа, доккхагIа зулам малагIа хила йиш я? Нагахь санна цхьа моллагIа волча зуламхочо саг вийча, цунна суд ю, цунна нах эгIаз ух. ХIаьта, миллионаш, миллионаш бола нах, бIарчча паччахьалкхенаш йохае уйла хилар шоаш хьалхегI а хьа а хойташ, хIалакъе гIертараш, цхьайолча капиталистически паччахьалкхенашка сий деш ба. Газеташа, журналаша царга шоай оагIонаш тIа яздейт, радиоца, телегойтарца къамаьлаш дейт. Уж тайпа къамаьлаш дарах царна камаьрша ахчаш тел, хIаьта боккъал дар аьлча, ужаш лувца безар, е, эггара кIезгагIа дича а, эгIабаь нах чубоахкабеча чубоахка безар уж.

Цхьабакъда, хетаргахь, цхьайолча буржуазни паччахьалкхенашка доал дер кхыйола мораль я. Вай теш, бакъдар аьлча, гайна-ганза малхбузен мехкашка къахьегама халкъо шиъ оаз лакхъерг хиларах, шиъ дакъа цо доккхарг хиларах, халкъа хьашташ ца лерхIараш цо совцаберг хиларах.

Хаттар. Iа белгалъяьккхар цу деша моральни - политически оагIув. ХIаьта мишта кхетаду Iа тIема хIакъехь лаьрхIача США-ни НАТО-ни инаралий уж къамаьлаш?

Жоп. Лоацца аьлча цхьаккха лоархIам боацаш кхетаду. Хьа дош дикагIа дашха со ала декхарийла ва цхьаболча американски эскара кулгалхой уж къамаьлаш шоай бахьан доацаш дац аьнна. ТIоа сограш санна чехка фецарча тIемца Советски Союз хIалакъе йиш хургья яха цхьа «авиационни доктрина» я. Бакъда, Американ ВIашагIкхийттача Штаташка цу хьехамана духьал увтта цкъа меллуш, цкъа эйлуш йола гIашлой а форда а эскарий командованен оагIонгахьара а цу эскарашта герз де заказаш хьаийде хьашт долча монополей оагIонгахьара а йоагIа позици. США-н из «авиационни доктрина» е керда хIама долаш а, е оригинальность йолаш а яц, хIаьта, оалаш долча тайпара аьлча, «йоккха мож-м я цун», аз цунна тIатохаргдар из дикка кегаенна я аьнна. Цу тайпарча хабараша, доктрино ше а санна датайохийт йовзаш йола гитлеровски «тIоа сегача санна чехкача тIемах» йола доктрина. Фашистски Германи цу доктрино малагIча хьала тIа йигай массанена ховш да. Цунна хинна кхел хургья тIоа сегача санна чехка беча тIемах йолча американски доктрина а.

Хаттар. «ТIоа сограш санна сихача тIемах» йола доктрина США-а юха араялар бахьан американски герзаца кийчдаьча герзаш хилар дий? ДикагIа низашка атомнии водороднии кхетаргволаш Iа алар дех аз хьогара.

Жоп. Хьа хаттар шиъ цхьа лард йоацаш дац. Япони эшаьчул тIехьагIа, дунен шоллагIа тIом, боккъалдар аьлча, йисте баьнначул тIехьагIа, маьршача городашта Хиросиманеи, Нагасакенеи американцаша атомни бомбаш еттар хетаргахь, американски стратегех цхьаннена дагадеха хила деза. Цхьабакъда, ханаш хувцалу. США-ча атомни водороднии герзаш хиларах йола монополи моццагIе а дIаяьккхай. Вай мехкага а да техачоа юха тоха могардола из тайпа герзаш.

Цу тайпара, США-ни НАТО-ни агрессивни инаралашта хеттача бесса, фецара беча тIемца Советски Союз цар увттаеча планий низашца тIоа сограш санна чехка хIалакъяр де йиш йоацар да.

Цунна тIатоха деза, вай мохк остров а бац, лаьттан бургаца тIара тIадам а бац, вай вахара ресурсаш тIайолаш доккха лаьтташ да цун. Тешаме ала йиш я, вай халкъ къовсамана чIоагIеи шиъ хьашташ бахьан духьал оттаргдолаши да аьнна.

Цу дерриганеша йоах американски авиационни шерра лелаеча доктринан, тIема хIакъехь аьлча, лоаттам ца хиларах.

Хаттар. США-н инаралаша дувцача дукхагIа дараша йоах кхыча мехкашкара американски тIема базаш йоккха чIоагIале я. Машара малагIа кхерам боал цу политиках.

Жоп. Цу политикан каьстта бола кхерам латт вай ханара дукхха а адамаш хIалак де йиш йола герз арадаьннача хана, хьалхагI санна агрессорашта хьашт долчча бесса, тIема дулх лерхIаш тIема тIа дIаухийташ хиннача наха хинна а ца Iеш, уж тIема базаш ухкача мехкарча берригача наха а кхерам цо тIатоссаш хиларах. Из империалистически паччахьалкхений кхыча, низ кIезигах болча, зIамгача къамий новкъосталца тIом беш йола къаьнара политика, наха яххача тайпара наьха кулгалца цIи кегаяр да из.

Советски Союз цкъа аьнна яц шиъ доацача мехкашка йийхка тIема базаш дIаяха езарах. Массанена ховш да, ВIашагIкхийттача Къамий Организацен Генеральни Ассамблеян дукхача сессешка, Женеве хиннача йоккхача йиъ паччахьалкхен правительствай кулгалхой совещане, мехкашта юкъерча дукхача совещанешка а конференцешка а, хIаьта иштта тайп-тайпарча паччахьалкхений правительствой переговораш хулача Советски правительствос уж тайпа предложенеш увтта яь хилар.

Уж предложенеш шоаш юкъе кхухьаш Советски Союза викалаша нийса йоахар тIема базаш хилар машара гIулакхеи халкъаш кхерамах лорадаларан боккха кхерам ба. ТIема база яле, герз да, эскараш цу базашка вIашагI а детт. Герз даиман диза хул, лоралуш ца леладича, «эккхарг а да».

Уж базаш Советски Союза духьал яьха я. Цудухьа Советски Союз, кхы дола социалистически мехкаш санна, шиъ мохк тIемах лорабе гIулакхаш ца леладича ялац. Вайца раьза ца хулаш хилча, тIема базаш дIаяха ца тупаш хилча, духьал отта кийчдала расходаш ца йича далац вай, вай мохк кхерамах лорабе беза вай, тIема базаш дIаяха къа ца хьийгача далац вай.

Се эскара специалист хиларах тарра, Советски Даьхе тIемах лорае декхар сайна тIа латтарах тарра, со ала декхарийла ва хIанз Советски Союзага цу тайпарча тIагIортарах лораяла торонаш а я, агрессорашта бохабеш тоха а Советски Союза то баь яда тIема базаш йохае а низ ба—аьнна.

Американски инаралаш наьха мехкашкарча шоай тIема базашка гIолла цар герзах кийчдаьча низашта Советски Союз хIалакъе могаргда яхача хана, уж шоай хьал довзаца ховрашта тара хул. Цецвала мегаргва духхьал цхьан хIамах, цар тIема базаш вайна юхxe ухке, уж базаш вайна гаьна ца хилар цар ца кхетадарах.

Вай ханарча тIемаш тIа самолет е ракета духхьал тIема базан тIа яхийта хьежо езаш яц. ХIанз дувцараш дац артиллерийски дуэлах е авиационни бомбаш еттарах, дIабахача тIема тIа уж хиннача тайпара кхетаде дезаш цу хана бомбаш еттар унзара хиннадале а. ДIабахача дунен шоллагIча тIема юкъе дакъа лоацаш хиннача мехкашка уж дика йовз. Нагахь санна Германен, Францен, кхыдолча мехкий бомбаш йиттача городашка хьежача, цига хIанз а тургья тIемо яь човнаш. Цхьабакъда, хьалха хинна бомбаш еттар а унзара налеташ а нийсъе йиш яц хIанз хургболча тIемо дергдолчунца, нагахь санна цхьан эгIаваьчо из болабой. Атомнии водороднии герз арадаьннад, атомнии водороднии заряд а йолаш дола ракетни герз арадаьннад, араяьхай континенташта юкъера баллистически ракеташ. Уж герзаш-унзара низ ба.

Цу морча цIенхаштарча гIулакха юкъе бегашта моттиг яц, хIаьта а Англе баха хиннача наха сона дийцар, цига англичанашта юкъе уж бегаш ба аьнна. Англе нах пессимисташтеи оптимисташтеи бекъалу яхаш дувц. Пессимисташ-уж ба водородни кхо бомба мара езац Британски островаш хIама юхе ца дуташ хIалакъе йиш я яхараш. Оптимисташа йоах из бакъдац, ялх бомба еза из де.

Уж къахьа бегаш ба, цхьабакъда, цар къаьгга хьахьокх нах кхераш хилар.

Англичаний сатем боабу мехкатIехьа тIадоагIачо, хIана аьлча, Англи, вайна йовзача тайпара, островайх латташ паччахьалкхе я. Цу островаштIа бахача наьха вахар арахьара хьатIа кхухьачох тийша да. Англен промышленноста шиъ бедал яц, англичанаш шоай мехка хьадоалача дуачох боахалургбац. Дерргига а арахьара тIаккхухьаш да цига. Хала бар царна дунен хьалхара тIом, кхы а халагI хилар царна дунен шоллагIа бола тIом. Фу хургда Британски островех кхоалагIа тIом хилча?

Нагахь санна Англен городаш, къаьстта Лондон, гитлеровски «ФАУ-2» а кхы бомбаш еттаро а чIоаггIа йохаеш хиннаяле, хургболча тIемо дергдолчунца из нийсде йиш йоацаш халагIа хургда. Черчилла тIом йисте боаллаш аьнначох, феца баьча тIемо дохадаь 4 миллион цIа дар. Фу хургда нагахь санна Англен городаш тIа водородни зарядашца кийчъяь бомбаши ракеташи лелха йолаелча?

ХIанз укх сахьате НАТО-н мехкий кертера низаш да Германе, Францe, Итале, Бельге, Дане, Норвеге, Малхбузен Европен кхыдолча мехкашка а. Нагахь санна Англе хиннар санна цу мехкашка, пессимисташтеи оптимисташтеи юкъе масса бомба еза аьнна къувсар иккхача, шоай мехкашкара тIема базаш йохае масса бомба еза цар хьааргдар.

Масала, Малхбузен Германерча Iилмхоша шоаш атомни герз дIадаккха аьнна даьча кхайкарала тIа йоахар, тактически атомни цхьа бомба кхоачам ба йоккха йоаца город йохае.

Водородни цхьан бомбо Рурски область миссел йола цхьа район тоъал йолча хана вахарна пайдана йоацача йоккхаргья.

НАТО-н мехкашка гаьнна лелаш тIом бу ракеташ араяларца, нагахь санна цу мехкаша шоай лаьтта американцашка тIема базаш хьаейта яле, уж базаш Советски Союза духьал кийчъяь яле, ха дезаш да, нагахь санна Советски Союзаца цар тIом болабой, шоашта тIемца жоп лург хилар. Малхбузерча Европан, иштта Турцен, Ирана, кхыча мехкий а тIема базашта тIом бе баллистически ракеташ езац. Лаьттара фецара, хина кIал гIолла лелача кемашца моллагIа долча ракетни герзаца тIом булургболча гонахьа дада уж мехкаш. Лаьттарча тIема базаш яхкарха тарра ВIашагIкхийттача Штаташа форда тIа а ехка тIема базаш — авианосцаш, шоаш тIом бе гIертача паччахьалкхений доазонашта авиаци парга йоалае йиш хургйолаш. Ала дезаш да, уж авианосцаш атта бIаргагург хилар а гаьна еттача ракеташтеи феца беча тIема кхыча герзаштеи царех дика хьежоргаш хург хилар а. Атомнии водороднии герз юкъе а доаладеш, тIом хуле, тIом беча мехкашта Iалаьмате доккхий зенаш хургда. Бакъдолча духхьала бIаргашта бIара хьажа веза, кхерамах уда а ца удаш. Цудухьа машар безача халкъаша кхерама духьалара, машара гIулакх бахьан лоаттабу къовсам лакхбе беза. Нагахь санна, агрессораша дунен керда тIом хьоабой, вайна дика хов, социализм цу тIема тIа лоатталург хилар, капитализм хаьдда йохарг хилар, хIана аьлча, укх тIеххьарча итташ долча шерашка адамаш массехказ цIий Iоухийташ долча тIемаш тIа оттаяьча капиталистически системацар дар кхы вIалла а хургдоацаш, халкъаша хьала а гIайтта, дIадоккхаргда.

Хаттар. Новкъост Маршал, Малхбузен Европан дукхача мехкийи дунен тIарча цхьаболча кхыча мехкий континентийи территорен тIа Советски Союза гонахьа гIолла тIема базаш яхкара хьакъехьа дизза жоп делар Iа. ХIаьта мишта лоархIам бу Iа кхыча континенташта геттара гаьна хиларца Американ ВIашагIкхийттача Штаташта тIом тIакхоачаргбац яхаш американски инаралаша шерра дIадовзийташ долча гIулакха?

Жоп. Iа нийса белгалдоах американски империалисташа расчеташ еш хургболча тIем тIа а керттера йоккха ю кхыча континенташта географически США гаьна хилара, царна мотт шоаш кийчбеш латтача кердача тIема еррига цIи, берригa кхерам, Iазап шоай союзникий территорен тIа, американски тIема базаш яьча шоай вассалий лаьттан тIа дIахьоргдолаш санна.

Американски стратегаша лерхI, ВIашагIкхийтта Штаташ хургболча тIема кIал ца йисарал совгI, хьалхарчеи шоллагIчеи дунен тIемаех санна пайда эцарг хилар. Сена дувца из, США паччахьалкхеннеи эскареи деятелаша хьаллоаттаеш йолча американски монополий безам ба, хургболча тIемах шоай кисаш ахчах хьалдиза.

Цар иштта кхетаду из: вайх герзаш хьаду пхьоале хургья, цу герзо Советски Союз юхаергья, хIаьта Советски Союзо, шиъ аргIах, тIема духьал а этта Германенеи, Англенеи, Франценеи тIема промышленность юхаергья. Цо тIулакхо мелбергба США керттерча конкурентий низ. Американ капиталисташа цIаьккха а тIемах пайда эцаргба. Фу гIулакх да цар тIема холонаш а ла езача, цIий Iо а мехкаде дезача американски халкъаца! Иштта болча наькъаца безам ба США империалистически гIозарий дуне шоай карадоаладе.

Уж тайпара къамаьлаш чIоагIа гIалате да: цар хьахьокх уж къамаьлаш дераша тIом къаьнача тайпара кхетабелга. Бакъда къаьнача тишача вордаца гаьна-м вохалургвац.

Хьалхареи шоллагIеи дунен тIемаш долча хана тIом болча моттигех океанаш къоастаяь гаьнаяьккха хинна США — территореш моастагIий герз ца кхеташ йисар бакъда. Ховш да, цул совгI, ВIашагIкхийттача Штаташта кхыча тIом баьча мехкашка хьежача эггара кIезигагIа зе хиннача а, хIаьта американски монополисташа тIемах тамашийна пайда ийцалга а. Цу дунен шин тIемий истори Iомадеш мел хинначоа хов тIема дакъалоацаш хиннача мехкашта мел доккхий зенаш хиннад. США монополисташа цIена пайда ийцар хьалхарча дунен тIемах 46 миллиард доллар совгI, хIаьта шоллагIача дунен тIемах — кхозза гаргга дукхагIа — 123 миллиард доллар. Царех хIара доллар да тIема тIа бейначар цIий тIа долаш, хIаьта американски болхлой хьацар тIа долаш а да.

Цхьабакъда хIанз-м дунен керда тIом хуле тIом болча моттигашкара гаьна яр аьнна Америка кIалхара яргья аьнна лерхIар харц да. ХIанз, реактивни техникеи атомни энергенеи заман, моттигаш гаьна хилар лоархIаме дац. Хьалха тIа ца кхоачалуш хиннача моттигашка хIанз тIаккхача хала дац. Iалаьмате йоккха сихал а йолаш, гаьнна лела йиш а йолаш хIанзара фецара машинаш дунен моллагIча моттиге герз детта йиш йолаш я. Эггара кхерамегIа дола герз — водородни герз — хIанз чехка дахьа йиш я континента юкъе лелача баллистически ракетаща дунен моллагIча континента эггара гаьнагIа йолча районашка.

ХIанз-м бакъдар аьлча, бомбардировщикаш а я еш латташ. Къаьстта цу герза тIагIертай США. Цхьабакъда ракетни герз бомбардировочни авиаци дегIаккхахьарца къовсалуш да, хIана аьлча из герз тешамегIа доландаь. Дунен шоллагIча тIема исторех ховш да тIом бе йолхаш хиннача бомбардировщикех шоаш лерхIача моттиге дIа мел кхоачар а хIаьта юха мел йоагIар а. Ше лерхIача моттиге дIаккхоачаргхиларах тешаме я ракета. Фегара моттиг лораеш йола хIанзара говзалаш пайдана яц ракетана духьал йовла.

Кхераме герз да хIанз хин кIалхара флот: цун йиш я хин кIалхарча лодкашкара берда йисте ухкача городашта герз дийтта ца Iеш, атомнии водороднии зарядаш долча ракетни герз кхыча моттигашка детта а. Хьалха лоаца декхараш — хин тIа лелача флота кемаш дохадара — мара лаьрхIа ца хинна хин кIалхара лодкай лоархIам лакхабаргба.

Цхьабакъда, вайга ала йиш я, Советски Союзага долаш доа герз тхога а да аьнна. Ховш да, моастагIчо из герз духьал доаккхе вайна а зе хургхилар. Бакъда из зе кIезигагIа-м хургда листа нах бахаш а дукхха промышленностен объекташ гулъеннача моттигашка хурпдолчул.

Къаьстта из ала йиш я малхбузен европей мехкехеи Американ ВIашагIкхийттача штатехеи. Ховш да, духьал цхьан Нью-Йорке города гонахьара моттигаш а лаьрхIача 13 миллион нах бахилга, Чикаго — 3,5 миллион совгI нах бахилга. США а цхьадолча малхбузен мехкий а дукхха а йоккхий городаш фегара ракетни техникаи бомбардировочни авиаценеи, хIаьта хин кIалхарча лодкаштеи кIал йиса хургья.

США-х герз латарг ца хилара хьакъехьа дола къамаьлаш харцду лелаш долча гIулакхаша а, американцаша шоаш а.

Нагахьа санна США шоай территори фегара герз ца латтачарех лоархIе, сена духьа ду цар шоай мохк фегара лоарбара Iалаьмате доккхий зенаш. Сена ю цар хIаьта США президент а еррига правительство а, американски кепа йоазано хоам баьча бесса, Вашингтонера дIа а бахе хьагIарашка лежкъаш йола «атомни тревогаш?» хIана кхайкадора, масала, тIеххьара фецара-эскара Iомалуш йола маневраш йолча хана 50 миллион сагал дукхагIа зе хиннад моттийташ? Фуд из — налогаш телачаргара герз кийчдара дукхагIа налогаш яхар духьа араяьккха шантаж я из? Е условни зе 50 миллион нахал дукхагIа да яхаш бола хоад хаьдда цхьаца хIамаех лаьца ба? Сона хетаргахьа из а вож а шаккъе да укхаза. МоллагIча тайпара дале а, агрессивни тIом хьоабе гIертача США наха американски континента фегара деттaлургдола низболча герза а теркам бу.

Лоацца аьлча, нагахьа санна Американ ВIашагIкхийтача Штаташа керда тIом хьоабойя, уж а хургья бомбардировочни авиаценеи, къаьстта, водордни зарядаш йолча ракетни герзаи кIал. Бакъда вай сатувсаргда американски адамаша кхыча машар безача адамашца атомни тIом ца хилийтар кхоачашдергхиларах.

Хаттар. Хьона хетачох тIом хуле эшавара сел чIоагIа низ болаш дола хIанз долаш дола герзаш юкъе доаладарца адамашта боккха кхерам болаш зе хулийтаргдола гIулакхаш дIадахарна бокъонца бола никъ малагIа ба?

Жоп. Со тIема болхло хиларца са декхар да, вай мохки Варшавски договора юкъе йоагIа социалистически лагерцара мехкаши, Китайи иштта кхыдола социалистически мехкаши тIемах лорадарна терко е. Вай воай эскар тIалата кийчдац, из кийчду агрессораш тIалатар юхатоха. Вай кхерац социалистически мехкаш экономикан хьакъехьа капиталистически мехкашца машаре яхь лелае, хIаьта социализмо леладер герза низаца кхыча мехкех дIадолла а гIертац вай. Со ираз долаш хургва, нагахь санна вайга а малхбузехьарча мехкашка а дола дукхха нах хIалак бе йиш йолаш герзаш юкъе ца доаладой. Саги граждани се хиларах теш со, адамаша атомни тIеман цIенхоштара кхерам кхетаберг хиларахи, хIаьта империалистий агрессорашта дирст бага йолларна шоай йолча бокъонах пайда эцарг хиларахи, герзашца кийчбалар дIадаккхара гIулакх чакхдоаккхарг хиларахи.

Атлантически лагерера сай тIема коллегашка керда тIом бе яхаш къамаьлаш ца дича бакъахьа дар-м аргдар аз. Цу тайпара къамаьлаш деш, котвала атта хургда яхаш кура къамаьлаш деш, цар лоархIам бу наьха опыт ца хилара, уж гIулакхаш царна ца довзара, из иштта лархIарца уж тувлабу цар. Нагахь санна малхбузехьара тIема кулгалдеш болча нахах цхьаккха а адамий дакъа доалле, зене дола тIема къамаьлаш шоаш ца деш совцарал совгI, къовсам лоаттабе беза тIом бара безам сихбеши, дунен къамашта юкъера гIулакхаш кхохкадеши, паччахьалкхенашта юкъера гIулакхаш толхадеши болчарца. Со се воккха веш ва, Советски правительствос шийла тIом дIа баккхарна, адамаш маьрша дахарна активни къовсам лоаттабарах. Советски правительствос яьха а яьхад, хIанз яхаш а да атомни водородни герз леладе бокъо мале, герзашца кийчдаь низаши герзашца кийчо елгей кIезгде, кхычар территорешкара тIема базаш дIаяха, уж гIулакхаш чакхдахарна пайда баргболаш дунен халкъашта юкъера контроль оттае.

Мишта кхоачашхургда из? Цхьа никъ мара бац: Малхбузехьарча державаша деча пайданна доацача къамаьлашта тIара а даьнна гIулакх де доладала деза. Из декхар кхоачашдарна боаккхаш бола хьалхара гIа хила тарлургдар кхы бахьанаш а ца увттадеш, кхыдолча политически гIулакхаш кхоачашдарца а ца дувзаш, атомни водородни герза тохкам бар дIадоаккхилга.

Советски Союзо уж предложенеш ше мела хиларахи, кхычарех кхерарахи ца йоалаеш, кхы а чIоагIагI хIама хIалакдергдола дунентIара кхоалагIа тIема кхерам дIабаккха, шиъ тIехьале кхераме хиларах болча кхерамах адамаш мукъадаха, вIаший машар болаш вахар Iалашдарна, йоалаю.

Москва—Нью-Йорк—Москва маршрутах „ТУ-104-А“ яхача аэроплана хьалхара никъ толаме чакхбаьннаб

Iуйранна, 8-ча сентябре, Внуковски аэропорт хьал-йизар дукхача москвичашеи граждански фецара флота летчикашеи. Царна юкъе дукха бар советски а доазол дехьара а журналисташ, фотокорреспоеденташ. Ужаж гулбеннабар Москва — Нью-Йорк — Москва маршрутах хьалхара никъ баьча «ТУ-104-А» яхача реактивни пассажирски аэроплана экипажа духьала баха.

9 сахьати 10 минути яьлча сирдача синача сигала гучадоал Iалаьмате доккха дотув бос бола фецара кема. Аэродрома тIа го а баьккха, самолет «ТУ-104-А», лаьтта Iо а есса, бетонни наькъа тIа гIолла аэропорта цIен юххе хьатIайоагIа.

КIезига секундаш ялалехь, аэроплана ниI автоматически хьаелалу. Машинаш чура цхьац-цхьацца арабовл экипажа членаш, СССР граждански фецарча флота авиационни специалисташ. Москвичаша зийзай курсаш тел царна, никъ толаме чакхбалара моаршалаш хетт.

Внуковски аэропорта цIеношка чу пресс — конференци хилар. Укхаза советски кхыча мехки журналисташта хьалхашка къамаьл дир авиационни специалистий группан кулгалхочо, СССР-а Министрий Советерча граждански фецарча флота Керттерча управленеи транспортни авиацен Управленен начальника А. И. Семенковс. Нью-Йоркера Москвеи кхаччалца шоаш баьча наькъах цо цIи тиллар доттагIаленеи машареи никъ аьнна.

Новкъ. Семенковс белгалдаьккхар 9 эзар километр гаргга йола Москвенеи Нью-Йоркаи юкъера юкъ «ТУ-104-А» кхоачайир 13 сахьатаи 29 минутаи аэроплан дIаахара хана. США транспортни а эскара а авиацен специалисташа чIоагIа могайир из аэроплан.

Нью-Йоркера Москве тхо юхадоагIаш, аьлар новкъ. Семенкова, дика метереологически хьалаш дар. 7 сентябре моттигерча ханах Iуйранна 6 сахьати 35 минути яьлча Макгайр яхача аэродромера (Нью - Джерси яха штат) ООН-а Генеральни Ассамблеян XII сессе йодаш йола СССР-а делегаци США йипа аэороплан гIеттар. ХIаьта Даьхен оагIорахьа курс а лаьцар. Аэроплан дIаккхийлар цIи хезача летчикаша — кеман командираша Б. Бугаева, И. Орловеца, П. Девятова, штурмана Н. Носова, бортмеханика И. Крупас, борт-радисташа А. Козлова а Н. Метелкина а.

Аэроплан ера тIехьара хьекхача михаца 10.500 метр лакха. Машинан сихал 760—770 километр, цхьайолча моттигашка 1000 километр сахьата яр. Нью-Йоркера Москве аэроплан дIаахара хана 11 сахьатаи 7 минутаи ера «ТУ-104-А».

(ТАСС).

ЛИТЕРАТУРНИ ОАГІУВ

Хь. МУТАЛИЕВ

Бирса ди

(ДІахододар)*

II

Цхьабакъда, цхьа бала
Бессача ва санна,
Бирса ба са юрта
ЦІенда вар, цІен-нана.

Хьекхача михаца
Молха хьаж етталу,
Топ кхоссарг мел хиннар
Дорхалах къовлалу.

Хьахозаш мел дараш
Дог унзардоахаш да;
Укх Даькъастанега
БІарг кхоабаш бІехал ба.

Дунен тІа цІи йола
Бешлоаман из корта,
КІанташта низ телаш,
Іочухьеж са юрта.

Советски Іаьдала
ГІа гарга гІерташ ба,
Аренаш, довкъаш а
Цунга ладувІвгІаш да.

ТоІабаь баьхкача
ГІалгІашта безаш ба,
Цу гІалгІай дегашта
Лаьй хоамат дегза я.

Маьречун хоамато
Фоарт яар хала да,
Эхь дайна цо тахан
Хьувзочоа са аькх да.

Цудухьа да тахан
Цу кІантий дог фийла...
Нагахь мо цабаьнна
Лате цар ка яйла!

Малх а хьежалба,
Бераш а ловзалда,
Цхьабакъда вай кІантий
Эсала ма хилба!

III.

Лакхача мимар тІар
Массача михо
ГІайгІана оаз йихьар
Коашка да чакхтоссаш,
Юртахой тІабехаш.
Дегаш саькхдаьнна,
Дечох каехкаенна
Іеш бола кІантий
Да вар, воІ вар,
ТІарфуъ мел деннар,
Топ кхоссарг мел хиннар
Кадай тІагулбелар,
Йовкъамех хьерчаш
Йизаь гІапаш йолаш,
Эрсий уж топаш
Хаьнашка ва ядаш.
КІай байракх лаьца,
Хаче овнашка
ЦІе зигаш ва ухаш,
Дай кІалхар хьежа
Из жІали ва санна,
Цу лаба́ кІалхара
Бирса ва хьежаш,

Наькха тІа яда
ЦІе майдилгаш
БІаргагойта гІерташ,
Накха хьалхабоахаш,
Маьждига майдане латташ
Кхайканза вена
Деникина эпцарг ва.

— БІаь шерашка лаьтта
Паччахь вохо хьайна
Наьха кхо даьха
Уж даьла воаца
Большевикий босеш я.
Тахан, гІо ийшаь,
Деникин шура кхайк:
Истех, берех къахета,
Шоай юрта сий даккха;
Герзах, говрах кийчваь,
Барцкъанца тоаваь,
Большевикех лотаве
БІаь баьри оаш ва.
Нагахь луш шо деце,
Ак ала шо доле,
Шо дахача шун юрта
Молха кІур оттаргба,
Шоашта яхаш оаш даь
Шун боча цІенош,
Екъа йокъ хулаш,
ЦІера алах даьга
УрахгІоргда! —
Яхаш цІогІа детт
Маларах цІийвеннача
Деникина эпцарго.
Юртахой цун чувхам
Кхы дІахо лоалуш бац,
Юртарча кІанташта
ДоккхагІ ди денадац.
— ДІаяккха из къотІа —
Теннарий из хулла!
Булкъаша совсаваьча,
Хьакхо ворставаьча
БІехача инарлга
Цхьа баьри вац, ала.
Ший даьна ваь волча
Цхьанна а гІалгІачо
Паччахь хьаллоацаргвац!
Оаха цІаккха а,
Тхоаш дийна а долаш,
Болшекий га дохкаргдац!
ЦІий мела паччахь
Хьалкхаба эттача,
ПхьегІашка мотт хьекха
Зунгат санна,
Паччахьа истола тІара
Йожачунга сатувсача
Зовзача инарлга
ЖІале моссал
Хам бац хьа, ала! —
Яхаш цІогІарч дувл
Юртарча кІантий
Маьждига майдане.
Пхьагала цІогилг мо
УрагІдагІа
Мекхилгаш хъовзадаь,
Хий лакъаьча чкъаьро мо,
Са хала ше доахаш,
КІантий дорхало
Гой са дихьаь,
ДІаиккхар цигара
Деникина эпцарг.

(Юхедисаьр хургда)

* юхьага «Сердалон» № 6 хьажа.

ХАМХОЕВ Ахьмад

Ши зама

Сигала эттача баьдеча морхаша
Маьлха дуне Іаьрждеш мо,
Къиза лаьттача халача замаша
Адам дитацар дуне го.
Иллеш оалачар иллеш оалар,
Шоашкара бала кхайкабеш,—
Кагий а боккхий а белхаш хулар,
БІаргех тІадамаш легадеш.
Яр уж адамий фусамаш гІийла,
Доккха аьрга таьзет мо.
Кер чу бижа бар царна бала,
Мела цІий мелаш бІехало.
Гоннахьа хьувзар ахчан аьлий,
Мискай дакъа гІийла дар.
Адамий хьацарах хинна бІаьхий,
Ерргиа хьалхе царга яр.
ДагадоагІа сона Іаьржа денош,
Вай даьй гІийла лоале лаьтта,
Дуненга хьажа шоай йиш йоацаш,
Сай наха хала дукъ нийза.
Яр уж къиза хала замаш
Адамаш уйлах дохадаь,
БІаьхийбараша дуне дуар,
Мискаш баленца тоІабаь.
Сармак санна къиза яр из ха,
Адамий бІаргашка боад оттаяь.
Бокъо нийша, хоарцо котъяьнна,
Адамаш балийца тоІадаь.

Сигал сега из тІоа санна,
Ленина багар дош даьлар, —
Керта мукъале дега чу енна,
Адам набарах сомадаьлар.
Майра гІайттар лоале лаьттараш,
ЦІе байракхаш лестаеш,
Меттахь техар цІий мийнкараште,
МоастагІчун дог дохадеш.
Из вар сийдола турпал — Ленин,
Октябра лир доаржадаьр,
МоастагІашта бекхам бе аьнна,
Адам майра гІоттадаьр.
Сий ма доврдац халача тІем тІа
Бокъо йоаккхаш лийтарий,
Хало кагъеш, аьттув боаккхаш,
Адамаш паргІата даьхарий.
Яхача къизача замах яхар
Адамаша шийна кхайкаяь вий,
Ленина парти нийса эттар,
Къамех ше беш доттагІий.
Сийрда малх ба мехка тІа хьежаш,
Дегаш къонденна ловзаш да,
Даха цхьа ди а новкъа долаш.
Са нах, гІозбаьнна, белаш ба.
Иразага йодаш я хьо, даьхе,
Хьа аренаш шера я,
Ленина парти я хьона хьалха,—
Хьа сийрда никъ даькъала ба.

Хь. ОСМИЕВ

АЛАЛ СОГА, ВА СА НАНА

Алал сога, ва са нана,
Къайле йоацаш ала:
Хьо хІаний-теш масса хана
Дег тІа болаш бала?
Ханал хьалха гІоа а хьаьрца
Хьа корта гу сона,
УрагІ-пхорагІ такаш дехка
Юхьмараш гу сона.
Хьа шин бІарге ма гу сона
Кастта-каста гІайгІа,
Ва са нани, гаций хьона
Дуне хьогаш вайха?
Даьхес доаккхаш гаций хьона
Денна керда лагІа!
Хьона фу даьд селла чІоагІа
Маьлхаръяха ягІа?
БІарга мел гур гІазакъваьнна
Зама хестош вода,
Нийсархошта уллув ваьнна
Со а царца вода.
ХІаьта хьо гу масса хана
Дег тІа болаш бала,
Бахьан фуд цун, ва са нана?

Из Іа сога ала.
— Со кхер, са кІаьнк, хьона хетар
Массаз ишта хиннад.
Вайгар ираз, цІеца даьккха,
Вайга даьша деннад.
Дукха байнаб Іаьдал доаккхаш...
Царех хьогаш ягІа.
Иштта венна хьа даь каш тІа
Алам бекъа багІа.
Дунен тІара мерза вахар
Хье бахьан дитараш,
Мукъача даьхен чу баха
Шоаш ца кхувш байнараш
Хьай шерий кІезгалца хьона
Бицбалар кхераш я,
Даим керахь латтар сона
Цу деша сагто я.
Согар сагто из я, са кІаьнк,
Хьона ха из деза,
Хьогар, согар, вайгар изар
Даьккхар вовза веза.

М. ХАШАГУЛЬГОВ

Лермонтов

Хьо моастагІчун кулго
вийнав,
Боккха хьаькъала
хьоаст лакъош,
Бутт чубиза
бийса санна,
Іаьржа боад тІайоалаш
Михо кхестош,
сигал яьнна,
ГІийла лийлар
лоаман морхаш.
Хьо валарах
сагатденна,
Дийлхар
уж хьо вийза лоамаш.

Хьох хьаша ваь
лакха лоамаш
Лепаш да хІанз,
малх ше санна,
Цкъа вицвенна
зама йоацаш,
Хьо ва наьха
даг чу дийна.
Зама йода,
эргаювлаш.
Керда новкъа
хьалха ювлаш.
Хьо вусаргва
даим дийна,
Лоамий боча
поэт хинна.

С. ОЗИЕВ

Нанеи бои

Малх хьалкхийтта
БоагІа хьона,
ГІатта, деша гІо!
Кхыдар пайдана
Дац хьо бона,
Хила дешархо!
Бо ма дий хьо
Миска — гІийла
Хала доал аз деш,
БІаргаш лешаш
ЯьгІай хела,
Хьо бахьан долаш.
Сона-м ловра
Хьох цхьа оатгІал
Хинна бІарга йовр.
Дешархощцар
Ховха доттгІал
Іа хоттар а ловр.
Дешар деша
Хьо вахарца,
Іа са дог а хьоаст.
Даьхен къонгех
Хье хиларца,
Іа хьай дакъа лоац.
Дас даь васкет
Кхоачашделга
ВеІий декхар да.
Цунна ловра
Іа дешилга —
Кхоачаш Іа дергда.
Къона хьай ха
Пайда эцаш,
Хоза Іа дІахьо.
Хьога ях аз,
Сайна везаш:
«Хила дешархо!»

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ

Со ягІац хьога

Гонахь йорт етташ, кІоа тІа шок етташ,
КІей костюм ййихаь, батинкаш цІувзош,
Зоахалол дувца боккхий нах ухташ,
Эрий къа хьег Іа, со йоагІар мотташ.
БІаьстан цу михо юхь йоагор кхераш,
КІаьдвалар кхераш, белхагІ дегІ лечкъош,
Къаьнача нанас гулдаьчох вакхаш,
Хьо хилча, хьо хьанна хургва везаш.
Дешарца яьккха говзал а йоацаш,
Белхаца хьай цІи екийташ воацаш,
ЦІувзаш я аьнна цІена ботинкаш,
ЙоІ ягІац хьога, сатийна вагІа.
Хьайна тІаювха костюм муст елча,
Батинкай айраш Іолега делча,
Къаьнача нанас кІордаваьв аьлча,
Іа сенга сатувс хар дезар сона.
Хьай костюмах со Іехалур мотташ,
Тайпах ва аьнна юхь яр дог доахаш,
Хьо вале со хьайга яр са тувсаш,
Хьай цІагІа Іелахь, со ягІац хьога.

ОРЦХО МАЛЬСАГОВ

40 ШУ ХЬАЛХА

(ДІахододар. Хьалхарчунга 15-ча сентябре арадаьннача газетага хьажа)

III.

Чубузаш латтача маьлха зІанараша цІийдаь къегар лакхача лоамий бовхьамаш; хьун а бешарча сомий а гІа Іодежаь, хенаш дерзан даьнна латтар, кІал гІолла дІахьаьжача гаьннара хІама а гуш.

Уварова беша «дики дивизен» обоз латтар сецаь; фургонех а Іажий гаьнех а дІайийхкаь тенна говраш яжаш яр, пачкаех йола екъа йол юаш, шоай хоаматаш кач а йоахкаш.

Йоккхий топаш, пхорч чудола аьшка яшкаш мугарагІа дІаоттаяь латтар Уварова беша хьалхишка уллача йоккхача лаьттан майдан тІа.

Къилбаседан оагІорахьа дагІача цІеной карташта юха а, ганна йоацаш латтача яшкаш тІа а салтий багІар Іохайша, походни кухне кийчдаь пхьор дуаш, цхьабараш юххе гІолла додача ГІалме тІа юхь лаьца а, тІахайша а говраш хи тІа кхувлаш бар.

Буро тІара Іо а, Наьсарера хьал а цу дийнахь Мочкъи—юрта ца социаш ухаш, говра баьреш а, вордаца нах а бар.

Йоккхий топаш латтача площаде гув багІа, цу гувна юхе дуккхаза нах вІашагІкхийте мехка гІулакхаш дувцаш хиннад.

Тахан а мохк вІашагІа кхетар цига, хьаэттаьча заман гІулакхаш дувца; цудухьа гуллора гувна гонахьа нах.

Цхьа юкъ яьлча, лоамашкахьарча оагІорахьа латта нах дІай-схьай таІащ, гувна кІал ши говр йоалла линейка сецар, цу тІара виъ саг Іо а ваьнна, гувна тІа хьал тІа баьлар. КІал хиннача моаршал а хьатта, къеззига шоайла къамаьлаш а даь, царех цхьанне ле безам болга хьахойташ кулг айдир...

— Ва нах, ладувгІалаш! — аьнна, йист хилар из.

— Тахан вай вІашагІкхийтта гІулакх цхьан саго, е Іоа Хамберда цІагІа гулбенна, паччахьалкхе тхо я яхаш багІача наха а къоасто йиш яц, хІана аьлча, уж мехка гІулакаш да, мохк шу ба, шоана товр, дезар мара кхоачаш хила йиш яц», — аьнна.

Дукха ха яц Хамбердий цІагІа багІача наха, Буро тІара вей новкъостий большевикий Советаш лелха а яь, революционер — большевик Ной Буачидзе лаьца а лаьца, коммунистий парти къайлагІа болх беча оттаяь, бакъда, тІехьа латта къахьегамхой — ма хиланзар царна, цудухьа кІайча казакий — контрреволюционераша уж шоай тахан Буро тІара ара кхайсаб. Уж бахьан долаш лоам чу баха гІалгІай хІанз вай долча Іобахка а, вай цига хьал даха а йиш йоацаш эттад гІулакх.

Тахан го баьккха гІалгІашта тІагІерт, Советий Іаьдала овла хоадабе гІерташ, моастагІа.

Моздаке хиннача съездо вай долча бахкийта делегаташ ба укх гувна тІа латта итт саг», — йоахар, новкъосташта, Палавандашвиленеи Сахарован кулг тІа а хьувкаш цІена а гаьна а хозача гІараца Идриса Зязиковс.

Царна дош лургда вай къамаьл де, аьнна из сецача, —

— Маршал хилда Советий Іаьдалан делегаташта! — яхаш, цІогІарч дар гобаьккха хозаш.

Павлавандашвили сибатах цІена гурже вар, тІабувхаш вайнаьха гІирс а болаш, оагІо тІа уллаш иттаза йоала тепча а яр цун. Сахаров герга юхь а йолаш, студентий форма а ювхаш хозача сибитера гІазкхе вар.

Цу шин делегата гІазкхий меттала даьча къамаьлий перевод йича ладувгІаш лаьттача наьха дегаш гІоздаьнна детталора, хІана аьлча, Октябрьски революцен никъ, контрреволюцес вІашагІдолла гІертача гІулакххех нах дика кхеташ, сома боахаш, Советий Іаьдало, коммунистически партес яхар мара гІалгІашта мегаргдоацилга шаьра гучадоаккхаш дар, цар гулбеннача мехкага даь къамаьлаш.

Юххера а Пятигорске съезде бахийта нохчий-гІалгІай делегаташ харжа безилга цар хьахайтача, перевод еш хиннача Юсупа Албагачиевас аьлар:

— Ва нах, шу раьза дале цу съезде нах бохийтаргоа вай, цига болхача наха тІа а дулларгда вай Къилбаседан Кавказе къахьегаш бахача наьха цхьоагІо цхьаъ йолаш шоийла тІемаш ца деш, Советий Іаьдало яххача беса, дерригa лаьтта ахархошта нийседеш, паччахьа низах вай даьй лаьтта ехкаь казакий станицаш (Аьхкиюрт, Шолхе, Ангушт) дІаяха, аьнна, дувца декхараш тІадохкаргда вай делегаташта. Цу съезде гІалгІашха бахита, тешаме бола нах, тхона хетачох, ераш ба:

Гапур Ахриев (кертера делегат), Ю. Албагачиев, М. Алиев, Б. Костоев, З. Тутаев, Х. Яндиев, М. Мальсагов, аьнна Юсупа список Іойийшича, нах раьза хинна из список чІоагІийр.

ТІаккха гІалгІай полкацара тІемахо, дош а дийха, йист хилар:

Новкъостий! — аьлар цо,—вайха лата кийчлуш контрреволюционераш ба, гобаьккха Іаьржа морхаш санна вайна тІахьувзаш. Царга йоккхий топаш а, броневик а, танкаш а я. Эпсараш хьалха болаш полкаш а я цар дика дисциплина йолаш. Царна духьал отта низ хургбац вай тахан укх Мочкъий-юрта латта «дики дизен» тІема гІирс: йоккхий топаш, снаядаш, пулеметаш — вай селашкеи черсашкеи дІайохьийте.

ГІалгІай мохк цІералла чу а кхесаь, Хамбердий цІагІа молаш Іеш бола горски паччахьалкхен «министраш» кхоана йоккхий топаш ийца дІа баха гІерт! Царна наькъаш теда деза, герз Іодиллийта деза», — аьнна из кхайкача, нах чІоагІа раьза хилар. Къаьстта гІозбаьнна бар уж йоккхий топаш еттарг йолаш а, етта ховш а гІалгІай ба, аьнна цо аьлча.

Уж къамаьлаш даь дукха ха яьнна яцар, говра баьреша салташта го а баь, топ ца кхоссаш, массайола йоккха топи пхорчи яшкаши пулеметаши хьа яьха; Базоркина Н. коа уж чу а йихьаь шариІата отрядацара нах ха де дІа а оттабаь, царна хьехам беш хьувзаш артеллерист Элмарза а вар.

Боад еннаяр Гапур Ахриев ший новкъхостех а Моздакера баьхкача делегатех дІакхийтача. Из бийса дІаяхийтар цар революцен болх а лела гІулакххаш а дувцаш.

Лакхе дийшар 1918 шера январь бетта 10 гІа ди хьаотташ латтача бийсана дар.

Са тоссаш, январь бетта 11-ча дийнахь кІайча казакаша Пхьиле-къонгий юрта тхьайса бадача наха чу етта йолайр йоккхий топаш, пулеметаш.

Мочкъий юрта, наб ца кхеташ, кІалтІавувлаш: мича хьоргйола хьаяьхаь йоккхий топаш, маца Іомабергбола царца лела тІемахой, миштa вІашагІйохкаргйола партизаний отрядаш, яхаш, уйлаш еш, цу бус, барзкъа тІера дІа ца доаккхаш, кора юххе уллача Элмарзийна хезар из гаьннара укханна дика довзача, цхьаттара еттача йоккхийча топий канонадан тата.

Сиха хьа а гІаьтта ара ваьлча, хинна доккха са а дар, коанаІарга а, сангара тІа а гулбенна нах латтар — лергдилла, ладувгІаш къилбаседехьа: юкъ-юкъе йоалаш йоккха топ а йолаш, ца хадаш хьокхаш пулемет а йолаш тІом бар Элмарзийна хезар.

— Фу дола из?.. Мичара хозала из унзара таташ?.. — Яхаш, шешийца лувра из тІема тата мел хеза саг.

— Оарц дала, оарц дала! Пхьиле-къонгий юрт йоккхаш латт!» — хозар дихьара а сихьара а хехкаш юрта юкъе гІолла чубеннача говра баьреша доаха оарц.

Мочкъи юрта бийса яккха сайцараш а, кІал бахараш а говрашта нувраш таххалца мара ха ца йоаеш, ваьл-ваьннар, тІом латтачахьа хохкаш вар.

Цу кІантий хьоаш кхехкаш, кер боагаш бар, са Іадилла кийча бар уж шоай даьхен хьалха, сехан а тІехьа съезде дийцаьча къамаьлаша сома яьхаь цар уйлаш, хахкаь болхача баьрешта духьал хьекхача шийлача михо шел еш яцар.

Цу баьрешца, хувзаш говраш отташ, ши сахьат далалехьа, «гаубица» яха цІи йола ши йоккха топ Пхьиле-къонгий кашмашка кІал гІолла додача ор чу дІаэттар.

ГІалгІай къаман денал гучадоккхаш йола зама, — ена хьа — эттар.

ГІалгІай боабе аьнна тийшача белхаца Пхьиле-къонгий юрта тІабаьхкаьча кІайча казакий контрреволюционерашта, цІаккха исторе тІа ца хинна хІама хилар: йоккхийча топашта духьал йоккхий топаш етташ, пулеметаша духьал пулеметаш етташ, танкашта — бомбаш етташ, бІаь шераш дІаухаш детар фуд ца ховш, баззалца яа сискал йоацаш, ферта тІатассал лаьтта доацаш баьхача, революцен мукъа баьхача, коммунистически наькъех кхийттача гІалгІаша йийттаь Карабулаке юха чу кхайсар бІаь шераш дІаухаш, паччахьа дика дуаш хинна контрреволюционный банда.

Ишта революцена кхераме гІулакх тІадоагІача моттаге цхьаъ — мо беррига мохк оарцах баьле дІаоттар.

Шоай мохк безаш, мукъабалар лораадеш, Октябрьский революци а Советий Іаьдал а чІоагІ а деш байнача наьха, а хІанз дийна болча наьха а сий цІаккъа а доргдац.

Из хьаьокх 4-ча съезде С. Орджоникидзе даьча къамаьло:

«Сона дага йоагІа IV съезд йисте йоалча хана, тхо таьх эхкача санна даьдаь, из яр тешам биззаь боацаш йола ха, тхона тІехьа нах ца боагІаш, тхона тІехьа кхераш нах хьийжаь ха.

Советий Іаьдал цхьаь дисаьча цу замах къезига мара доаца гІалгІай къам дерригa Советий Іаьдала новкъости хинна дІаэттар».

Абу ДАДУЕВ

МАРЕМ

I.

ЗІамга йоллаш да а венна, ший наьнаца Заидатаца йисар Марем. Цу хана цун пхи шу мара дацар. Цул тІехьах цхьа-ши шу даьлча, нана а елар. Кхы доагІилга доацаш доккха во дера Маремага. ГІийла бо хинна, тІаэца воша-йиша доацаш йисар Марем. ТІаккха цун наьна йишас Сапурас дІайигар из ше йолча, цун даьх-наьнах дисаьча хІаманца.

Марем цу хана, ханна зІамига яле а, хІаман чІоагІа хьисап деш а, даьх-наьнах яьнна ше йисара уйла чІоагІа еш а яр.

Дийнахь шийна лоалахарча, ше санна йолча йиІигашца таникех ловза ара йоалар Марем. Царца кІеззига сапаргІата даьле ди доаккхар цо. Цхьабакъда, сайрийна чуеча чІоагІа саготтаме хулар из.

Марема ворхІ шу даьннадар. Къаьга хьежаш малх а болаш, дийкха денача хозача дийнахь сийначу баь тІа ара яьлар Марем. Царца ловза вера Султан цІи йолаш цхьа кІаьнк.

— Марем! Со а ловзийта шоашца?

Ловзийтаргва, хьо тхох латарг веце. — аьлар Марема.

Султана, ше летаргвац аьнна чІоагІо ярца, цар шоашта юкъе витар из. ТІаккха уж цхьана ловзаш боахкаш, Султана аьлар:

— Долле, тха дитта тІера комараш ях вай? — аьнна.

— Яха, — аьнна, раьза хилар.

— ТІаккха царца ловзаш йолча цхьан йиІига аьлар:

Марем! Аз сайна комараш чуехка кад бахь, Іа хьайна а ял хьай цхьа хІама: вай, дуккха а комараш а яьха, тика а яь, ловзаргда, — аьнна. Чу а яха, комараш чуйохка банка а яхьаш, ера Марем.

Цу дийнахь сарралца Султанар дитта тІера яьхача коларех тика а йилла ловзаш, из ди текхар Марема. ШоллагІча дийнахь юха а вІаьшагІ кхийттар уж. Султана аьлар:

— Марем! тахан бердашка а дахе, къайтий а, алкхашка а фуаш лохьдий, ловз вай? — аьнна. Маремар раьза а хинна, цу дийнахь сарралца бердашка гІолла линна, дуккха фуаш а дахьаш, цІа а баьхка, царех тика а йилла, лейзар уж.

— Султан чІоагІа ийна вар Маремаца. Иштта Марем а Султанах чІоагІа тешаш а бІубенна а яр. Воша-йиша санна, дилла цхьана ловзаш лелар уж шиъ. Марема ворхІ шу даьннадар.

Султан школе деша вахар. Ше школе дІанийцачул тІехьах, Султана, Марем йолча а ваха, хаттар дир:

— Марем, со школе деша дІанийцав. Ма хоза я цига! Хьо йоагІаргйий деша. Хьо йоагІе, аз учителага а аьнна, дІаэцитаргъя хьо. Тайп-тайпара ловзараш Іомаду тхона цига. Иллеш а, дувцараш а Іомаду тхона. ЙогІаргйий хьо?

— Я... Маца йогІаргъя со хьоца школе?

— Кхоана со школе водаш, шунцига воагІаргва со, Іуйрийне а хьал а гІетте, юхь-кулг а диле, кийчле, 9 сахьат доаллаш школе хургдолаш, дІагІоргда вай шиъ, — аьлар Султана.

ЧІоагІа, хозахетарца, раьза хилар Марем. Шийца школе а йигаь, деша дІаэцийтар из Султана. Цул тІехьах, шиннех а дешархо а хинна, вІаьший халахетар а ца деш, е кхыча берашка а Марема халахетар а ца дейташ, дика дешаш дар уж шиъ. Нагахь Марем ца кхеташ хІама хилча, цунах из кхетош, гІо дора Султана. Цу тайпара дика дешарца, шаккхе а, цхьана дешаш, 6-ча классе даьлар уж шиъ. ЯлхлагІча классера ворхІ лагІча классе а баьнна, бІаьсти каникулашка уж дІахийцача, колхоза гІо де бахийтар дуккха дешархой. Царца Султани Мареми дар.

Цар школан директор волча новкъ. Стрелько Терентий Ивановичас ше волча чу а бийха, Маремаген Султаноген аьлар: — Шо шиъ, цхьаьца группа кара а енна, колхоза гІо де дохийт аз, ялат чуэца. Во а ца лелаш, дика болх а бийя, вай юхькІайле хургйолча кепара цІадувла— аьнна.

II.

Цхьан дийнахь хитІа яха араяьна Сапура, хитІа болхача ший лоалахошта Калиматаи Хьасипатаи тІехьа кхийр. Маремах къамьал дир цар.

Калимата аьлар:

— Даьллахь, Сапура! Шофераштa юхе а хувшаш, лелаш я йоах-кх шун йоІ, из цІагІа хІана сацийтац оаш, е цхьаннахь маьре хІана яхийтац оаш из, иштта а ца лелийташ?

— Нагахь санна из бакъдале, аз тхойчунга дІа а дийца, из цигара етташ цІа йоалаейтаргъя, нагахь санна из бакъдеце, Іа дув баа беза-кх, аьлар Сапурас. Из фуд? Из-м зІамга я цун-м хІанз а керта хІама йоацаш лела ха я. Маьре йода ха я цун, — аьлар Хьасипата. Хий дахьаш цІа а ена, Сапура, шийгара ведараш Іо а оттаяь, Калимата шийга аьннар ший марага Баьтарсолтага дІадийцар.

ТІаккха Баьтарсолта аьлар:

— Аз из йолча колхозе а ваха, цІа а йоалаяь, цхьаннахьа маьре дІалургъя из. Сона хьашт дац из цо леладу хІамаш укх чухь сискалаш а юаш, сона леладергдац цо уж хІамаш, е кхы школе а гІоргдац хьона цун дегІ, из дувцаш Баьтарсолта воаллаш, колхозера цІабаьхкар Маремар. Яха ше чу яьлча, Марем ший наьна йишина Сапура а, Баьтарсолтина а мархІа иккхар, хоза хеташ, шийна совгІата денна сахьат а гойташ.

III.

Гуйре тІаккхаьчар. Марем школе яха итт ди мара дисадацар. Масса дола бераш школе даха кийчлуш дар. Марем яр школе яха кийчлуш. Цхьан дийнахь тика тІа яха кийчлуш йоаллар Марем, шийна книжкаш эца. Ший наьна йишига Сапурага аьлар цо:

— Цхьа тума ахча дал сона, Сапура, сайна тика тІа яха, 7-ча классан грамматика а эцаш, сайна эша хІама эца гІоргъяр со.

— Книжкаш дезац хьона. ХІанз йоккха хиннай хьо. Вай цхьа устагІа а бехка, хьона цу ахчах пандар эцаргба, аьнна, дІадиллад из ахча, из дохо йиш яц, — аьлар Сапурас.

— Аз фу дергда пандарах? Сона-м безац пандар, из а ийца, сакъердаме а яха, маІача наха хьалхашка Іо а хайна, царга когашта кІал тугаш а детнйташ, гІаьленаш увзаш чу кІур а оттабаь, цар хабарашка ла ца дийгІача, со хІана йитац, сога фу хьаькъал Іомалургда цунах?—аьлар Марема эгІазъяхарца. — Из леладечул тхой учителo хьехар Іомадича толашах хургда сона.

— Іа фу дергдий? Хьа толар, цатолар хац сона, Іа ког ара-м боккхаргбац, со дийна а йолаш,—аьнна, кхера яь, цІагІа соцайир Марем, школе ца йохийташ. Уж шиъ лувш хеза, Баьтарсолта дехьа чура хьачу вера.

— Из фу гІар я, оаш экккхийтар?

— Укх йоІо школе гІоргъя йоах, аз гІоръяц ях, цутІа гІолла дов даьннад тха шинне укхчухь.

— Даьра, Марем бакъдар аьлча, хьо школе а гІорг-ма яц. Нагахь уж хабараш а дувцийташ, укхчухь из сискал а юаш леларг а ма яц, аз кхоабаргъяц хьо, тоъаргда Іа дийшар, — аьлар, Баьтарсолта.

Марема ший уйла йир: «хьал-Іо а са хургдоацача даьнна ираз да яр, укхачуура акхар ара яьккхача кхы яха моттиг яц са, цІагІа ца соце яргъяц со. Дийнахь сарралца со шоашта яцаш лелаш а, акхар кхоабар хилар-кх со! Из аз хьега къахьанна хьегаш да те?»—аьнна, гІийла уйла е хейра Марем.

IV.

Цул тІехьах дикка ха дІаьлар. Хоза куц-кеп йолаш, дегІа тоаенна дІаэттар Марем. Цхьан дийнахь Сапурас хитІа гІо аьнна, хитІа яхийтар Марем. Хин йисте, оагІора яккха тилла нохчий куй а йолаш, галфеш ягІача гата хачеца йийха маьчеш а йолаш, сов кура хиларах, Іад ший дегІ сеттош латтача Моцина тІакаьчар Марем.

—Собар дел, йоІ! Хьога йист хила гІулакх дар са аьнна, ший цунга безам бахарах, эгир хьалха Моцас, ший дагар хайтале, хаттар дир Маремага: — Хьо хьаний? Мала я хьо? — аьнна Марема хьан я дийцар, Моцийна дагахь дар ший дагахь ца хиларах, ше хий ийца яьлча. Марем цо къамаьл дешшехь, дІаяхар. Марема ший школа дагa йоаллар. Цо дувцача хабара теркам беш а яцар. ТІаккха из шийна бІарга ейначул тІехьах, цунга чІоагІа безам бахача Моцина, ший цІагІара сесаг а, диъ бер а бІарга Іетта дит тардалар. Моцас ший нана яхийтар воккхах волча ший даь вешийна тІа. Нагахь санна шийна из Марем ца йола йой, ер дуне дуарг ма дац аз аьнна, яхача нанас из дІадийцар ший виІи даь вешийга.

Даь воашс аьлар:

— Из фу яхалга да? Цунна из иштта езаенна хилча, из ца хилча ер дуне дуаргдац яхаш хилча, юхе цун диъ бер а, сесаг а хиларах, Іергдац вай цун пхийтта сесаг яле а, вай йоала-м, даьра ергъя, дикача кІанта ши сесаг хул, вешта, из цунга ца йоагІе, йолчаргара йийха а, вай йоалае хьожарг-м да, аьнна.

ТІаккха, дІавеннача Моци даь воашас нах бахийтар саг еха аьнна Баьтарсолтага. Баьатарсолта аьлар:

— Шо хІанз дІагІо, аз цу йоІаца дага а ваьнна, цо фу йоах а хайна, хабар тохаргда шоах. ТІаккха из дІайинга юха доагІаргда шо, аьнна. дІабахийтар йоІ еха бахкийта нах.

Баьтарсолта эгир хьалха ший сесагаца Сапурийца кхел йир, уж укх юрта а, дика бахаш ба, царга яхийтача, шортта тоама хІама а яхьаргъяр цар вайна, яхийтача бакъахьа ма кет сона-м, хьона фу хет? — аьнна.

— Даьра, сона а бакъахьа ма-хет, вайна дуккхаа тоам боагІаргболча из яхийтача, — аьнна, Сапурас кхайка Марем хьа а йоалаяь, Маремага аьлар Моцига яха еза.

ТІаккха Марема Султанага каьхат яздир «Са хьамсара Султан! Аз яр каьхат язду хьога, бала сов баларах, бІаргех доагІа хий ца соцаш, сай дагара бала хьога белхабе: хІанз укх деношка вай юртарча Моцига дІалуш я со, зІамга долча хана денз вай шиъ вІаший дукха дезаш хиларах, хьол совх къахета а, дагар дувца а са саг ца хиларах, язду аз хьога, сона де новкъостал дац теш хьа? — аьнна.

Султанага дІакхаьчар из каьхат. Из каьхат шийга кхаьчача, из деша а дийша, Султана ший новкъостага Салманага аьлар:

— Хьажал, Салман, 50 шу а долаш, сесаг а, бераш а долаш волча, воккхача сагага яхийта гІерт яхар, эхь дац из?! Аз укх сахьате каьхат яздергда Маремага, аьнна, каьхат язде Іохейр Султан: «Са хьамсара Марем! Таханара ди тІа кхаччалца аз хьога укх тайпара хІама дийца дац. Из доацандаь, сона хьа сайх дог кхардаш санна хеташ а язду аз яр. Бакъ ма дий, Марем, вай шиъ юша, воша санна лелададар, таханарча дийнахь хьона из тайпа низ беш хилча, хьа зІамга хиларах къа а ца хеташ, цар хьона беча низах хьо яккха-м, нагахь хьо раьза яле, цар яь чІоагІо йохае вай шиъ цхьана дахаргда-кх. Цунах хьайна хетар дувцаш сихонца сога каьхат а язде».

Султан цу хана, 9 класс йиста а яьккха, зоотехникан дешар деша ваха гІерташ вар. Маремага каьхат дІакхаьчар. Марема дукха чІоагІа сакъердалуш каьхат а дийша, цу каьхата духаьл жоп яздир. Ше дІаяга кхоана нах боагІаш хилар а дувцаш Султана ва веза, миштa ва веза дувцаш.

ШоллагІча дийнахь Сапурас дІатехача хабарах, Марем Моцина дІайинга баьхкар. Тоама 2 устагІа а, дикача хІаман 4 коч а, Сапурийна чиллан кортали а, бІаь тума ахча а дахьаш. Уж иштта баьхка чІоагІа дика хеташ ког лаьтта ца кхоачаш, лелаш яр Сапура. Цар боала баьча устагІанна цергаш ир а яь, сихха Марем ийца, уж дІабахийта яхаш Баьтарсолта а вар.

Бакъда, да-нана доацаш гІийла йисача Марема яхилга нийсс ца даларах шек дацар уж шиъ, шоай гІулакх тоаделча. БІаргех Іоуха хий ца соцаш, вокха цІагІа Іеш йолча, Марема тІадахар, цунах йохкара — эцар е гІерта, Баьтарсолтеи Сапуреи.

Хьо хІанз кийчъяла еза, оаха хьо царга маьре лургъя, аьнна, дош деннад, баьхка уж хІанз хьо дІа ца луш дІабахийта йиш яц тха, йоахар цар Маремага.

— Хала къурдаш а деш, Марема аьлар:

— Ма йохийта ялара оаш со цунга маьре, диъ бер а долаш сесаг а йолаш волча цу сагага яхача фу яхалге хургъя са? Са да-нана даларе, сона бергбоаца низ ба-кх оаш сона бер, — цо иштта чІоагІа шоашка дехараш дарах, уж шоаш яхачун тІера дІабаргбоацалга а хайна, Марема аьлар:

— Дале дика да, хьона хеттар дергда вай укххох, кийч ца елча яргъяц со, са йолаш йола тІаювха хІама хьая сога, — аьнна, шийна тІаювха хІама вІашагІа а теха, кийчъялар Марем.

— Со хІанзолца нахах эхь хеташ Іийнай, ер хІанза ца хилча, а далац. Оаш со шоашта йоаца а еш, йохка лерхІаш, шоай цІагІа юташ хиннай. Нагахь санна шох цаІ сона духьал доале со Іаьдалга гІоргъя, цутІа хІанзолца айса хьийга къа, юртага а хаьтта, из хьа а доккхаргда шугаь аз. Шун Іодика хийла, маьрша Іайла, кхы цхьана саскалаш юаргъяц вай. Из тоам бахьаш баьхкача нахага, Баьтарсолта хьай сесаг, са наьна юша йохийтаргъя Іа. Сона никъ маьрша хила беза! — аларца ший къамаьл чакх а доалийташ, цар Іодика а йийца, каьхата тІа ше белгал яьча моттиге яхар Марем.

Цига, «Поведа» а йолаш, вена Султан вар. Цу машина тІа Марем а хайна, уж Султан вахача фусаме бахар. Уж хІанза а цхьа барт болаш, мерзача безамца бахаш ба.

Иштта, йисар марем диъ бер долча сесага тІа ца йодаш.

Иштта, масса хаман тІехь а эш хьакъал а, кхетам а. ДІадаккха деза ширача юхейисача боадон Іадат,

Доазол дехьара

Никъ харжалехь хьалха

Малхбузен Германерча хоржамашта хьалхарча къовсамага ший теркам тІабахийтта хьожаш я Европейский общественность. Ший бахьан доацаш дац из. Малбузен Германера хоржамаш чакхдаларга хьежжа хургба мехкашта юкъе хула гІулакхаш дегІадахкарна бола Іоаткъам. Гарггарча шерашка Европерча Малхбузен Германех —я ФРГ политикан, мехкашта юкъера кхохкамаш лаьгІбаларнеи машар чІоагІбарнеи дикагІбола хувцам хултеш яхачох лаьца да къамаьл.

Боннски правительствос леладерашаи цун лидераша даьча къамаьалаши йоах.

Нагахь санна Аденауэра правительство доал де кхы диъ шера а юсе, Малхбузен Германе ах миллион регулярный Эскар хулга чакхдаьнна цаІеш массане юкъара тІема декхараш яхача закона тІа гІолла дуккха а миллионаш резервисташ тІема кийчберг болаш хилар. Малхбузен Германех атомни герз дола пачахьалкхе хургья. Атомни герз халийта наькъаш цІендаьд доал деча христиано - демократически союз (ХДС) яхача партес. Бундестаге цо юха техар атомни энерги духхьала машара гІулакха мара лело йиш яц аьнна йола законопроект.

Укх тІехьарча хана гучахь дукхагІ реакциони болча милитаристски элементий Іоаткъам чІоагІбеннаб Бонне доалдерашта юкъе. Ший реваншиски къамаьлаш шерра довзаш волча мохк тІемах лорабара министр волча Штрауса оаз масса политически гІулакхащца хозаш я. Диккача хана сабарерча «христианинеи» «демократеи» аба а лелаяь вола Аденауэр хІанз «Немецски халкъан» кердача «фюрера» роль безаме ловзош ва. Хоржамаш халелехь, ший хоржархошца къамаьлдеш лелаш вола Аденауэр накъа воахаш лелача журналистий тешало канцлера хоржамхошта хьалха деча къамаьлаша «атсофсфер спорт-паласт» дага йохийт (гитлеровцаша шоай митингаш яь спорт-палестяха Берлинера спортивный зал.

ТІеххьара Аденауэра даьча къамаьлаша чІоагІдир, пачхаьалкхен деятела долаш дола хІамаш долча бесса го безамца хилар. Хьожаргда вай, масала голланде кІиранна арадувлача «Эльсевирс» (яхача журнала) тІа техача цун статьяга. Укхаза мел дар когаш тІара юха керта тІа отадаь да. СССР-н мара герздІадахкара гІулакха хаьдда де дезар гойташ йола предложенеш ца еннаяга хІаранена ховш доллашехь, Советски Союз бехке а яь хьалха увттаю. Герз дукха дарахи тІема блокаш вІашагІъеттарахи ца гуш, Советски Союза правительствон кулгалхоша «дерригa дуне комунистически де аьнна» шоашта хьалха декхараш оттадаьд яхаш цу Аденауэра машарах бола кхерам. Бонне атомни бомбашъе кийчо еш болга-хІара ФРГ граждазнина ховш долашехь, Аденауэра тешалду боннски правительствос «ший лоІамах» атомни герз дерг доацаш тІалоацамаш даь хилар.

Иза-м духхьал моттийта дац. Из йизза политически концепция, дар харцахь дакхарахи бІехача аьладитах и шоай лард а йолаш. Вайна ховш дакха гитлеровцаша цу тайпарча гІулакхашца немецки халкъ тІема авантюран кІал увттабаьлга. Боннски правителаш цар лерах а болх.

Цу тайпарача политикан зулам эггара хьалха ший аргІах немецки халкъах даха тарлу. Малхбузен Германен наха, цу политико шийца дахь полицейски режим оттаяь чІоагІъяр. Немецки халкъ юха тохаш долча атомни герза кІал увттаду цо, хІана аьлча, Малхбузен Германех агрессивни къилбаседан атлантически пактан керттера атомни база хулаш латт. Боннски «низий позицен» политика дІахо яхаро бокъонца Германи машарца вІашагІкхетара духьалара наІараш дІакъовла мег.

Никъ харжалехь хьалха латт, Малзбузен Германен нах. Нийсах дар харжа атта дац царна, доалдерий йоаккха пропагандистски аппарат ший хур деш я халкъ тувладе. Малхбузен Германе милитаристски политикан тІехьа хІалак хилар доагІалга ховш, гуш, дола низаш да дегІадаьхка. Цар йоах политика хийца а хийце масса халкъашца цхьабартболаш машара наькъ тІа оттае, Федеративни республика. Хоржамаш хула —15 сентябр Малх бузен Германен наха чІоагІа политически экзамен хула ди да.

ООН-н Генеральни Ассамбле

Нью-Йорк. (ТАСС). Генеральни Ассамблен Іуйрана хинача заседане дІахо «къоастадир венгерски дош» яха Ассамбле болх кегабарна юкъе доаладаь гІулакх. Генеральни Ассамбле, хьоггехь а ший къайле гуча яьнна дола, шойла дийцар кхоачашде гІерташ, латино американскии кхы цхьадолча мехкийи викалаша, США-н дипломаташа гуччахьа хьеха а хьехаш, шеръеш дІахо кхухь аьладиттан пропагандан компани. США-н делегацес хьал а хьебеш, новкъа а боахаш лелабеча провокационни гІаръайъераша пхенне комитет яхачун «докладаца» оттаяь шпаргалкаш иттазлагІа еш Генеральни Ассамблен трибунан тІера. Из шоай декхар кхоачаш а дий, заседанешка багІачул делегатий бари ха дІа яьхар толажагІа лерхІ цар. Заседаней зале дукхагІа дола делегатий гІандаш даьсса латт.

Тахан тамашийна къамаьл дир, американски континенте эггара цІеш йиза йола режим шийца ООН-е чукхухьаш а США-н делегацес ВІашагІкхийттача Къамий Организацен чухь эггара бІехагІа беш бола болх дІакхухьаш а вола кубинеца Нуньес - Порьуондо яхачо. Цо цІог хьувзайора ше коммунизманнеи Советски Союзанеи духьал масса хана къамаьлаш деш хиннав яхаш. Пхенне комитета аьла-диттахой а шоай харц доклада юкъе дахьа лоархІабергбоаца, американски пропагандан бІехеи доацар дувцеи дагалийца хабараш юха дийцар Кубан викало.

Антисоветски къамаьл дир франкистски Испанен викало. США-н позици хьал а лоацаш, Венгре халкъана духьал гІайттача контрреволюционни йовсарий га а лоацаш, цо дайча къамаьло Венгре хинна путч фашистски гІулакх хилар бакъдир. Испане хиннача франкистски мятежеи Венгре хиннача контрреволюционни путчанеи юкъе ше оттадир це нийсдара хьарак. Венгерски контрреволюци эшарах велха а велхаш, испански делегато дагадохийтар, испански фашисташ а «коммунизманна духьал летар».

Нью-Йорк. (ТАСС). Іуйрана заседани йисте йолаш Албанен делегато Р. Мамеле яхачо къамаьл дир. «Венгерски дош» аьле цІи йоккха гІулакх дувца оттадар законах доацалга белгал а даь, ВІашагІкхийттача Штатий а цхьадолча кхыча мехкий а империалисташ Венгре контрреволюци хьалхьоаяйтараши из вІашагІъеллараши шоаш хиларагІ тарра къамаьлаш деш хилар бакъдеш кхы тІа эша бакъдараш доаладир Мамилес. 1950-ча шаррехьа, США сенато арадаьккхар Малхбоален Европан мехкашкара байддача 12 эзар зуламхочох доазол дехьара легион вІашагІъйоллар агІ дола закон, аьлар цо. Из легион вІашагІъеллар халкъа демократен мехкашкарча къайлагІарча контрреволюцена новкъостал де.

Албанен делегато белгал дир, из закон доладаь сенатор Лоджа, тІехьа тІа йоагІача хана а Венгерен чурча гІулакхашта юкъе лелха уйла йола, «венгерски деша» революцен проект — ювца юкъе ена ООН-ра США-н массаз вола викал Лодж а цхьабараш ба.

Албане делагацес, аьлар Мамилес, кхоачам болаш лерхІац генеральни секретаро «пхенне комитета» кийчдаь аьла-дитта документ ООН-н секретариато доаржадеш хиларагІ даь къамаьл. Делегаташта болча эшама арахийца Іанзар секретариат из «документ». Исторически документ» яха уж оапаш ООН-а изданеша кхайкабеш, наха ара а боах, бохка а бохк».

Ший къамаьл йисте доалаш албански делегато ма-доаггІачара жоп делар Кубан делегата Нуньес-Портуондо яхачоа.

НОВАЯ ЗЕЛАНДИЯ. Мехка столицан — Веллингтон яхача города сурт.

ООН-а Кхерамах лорабара Совете

Нью-Йорк (ТАСС). Къулбехьан Корея ООН-а членал хьаэцар могаде аьнна Генеральни Ассамблега енна предложене Кхерамах лорабара Совето юхатехар.

Корейски халкъа-Демократически республики, къулбехьан-Корейе цхьатарра ООН-а членаш дІаэца аьнна, кхерамахлорабар совета советски делегацес, резолюцен проектанна енна поправка ийс голос духьала а хинна юха яьккхар. Цу поправканна тІехь голосовать дир Советски Союзо. Советски Союза еннача поправки тІехьа голосовани еш Швеци йоллача Іийр.

Къулбехьан-Вьетнам ООН-а член хьаэца аьнна йола рекомендаци а янзар Кхерамахлорабара Совето. Цу рекомендацен тІехь итт делегацено голосовать дир. Цунна духьала голосовать дир Советски Союза. Вьетнам ООН — член хьаэцалга, из мохк вІашохтохар кхоачаш халалца, дита аьнна йола Советски делегацено, Кхерамах лорабара Советага енна поправка совето юхатехар.

Монгольски халкъо республика ООН-а членал хьаэца аьнна Советски Союзе енна рекомндаци Совета заседане юхатехар. Советски резолюце проектан тІехьа голосовать дир Советски Союзои Швецеси. США-и, Колумбеи, Къубеи, Филипини делегаташи, Чанкайшистий цу проекта духьал голосовать дир. Голосовать деча хана боллача Іийр Англеи, Австралеи. Францеи, Иракаи, делегаташ.

Кубе хиннараш

Кепайоазон беча хоамах, Сьенфуэгос яхача Кубински городе военни горнизон гІеттай. ГІайттача морякаша городера полицейски управлени а хьалаьцар, лаьттарча эскара подразделенешкареи полиценгареи герзаш а хьадаьхар, герзий складаш а хьалийца уж герзаш бахача наха дІа а дийкъар.

Бахача наха новкъостал даьча гІайттараша еррига город каралаьцар.

Паччахьалкхено лоаллахарча городашкара новкхостал тІа а дийха гІайттараштa духьал эскараш а танкаш яьхар. Городачу топаш а самолеташца бомбаш а йийттар.

Восстани южаяьй яхаш пачхаьалкхен дувце а бийсанна топаш вІашка етташ яр. Шаккха оагІон дуккха нах бейнаб.

Сьенфуэгос портови город я. Из улл Лас-Виляс яхача Кубен центральни провинце, Гаванера дІа 130 миль къилбаседан оагІорахьа. Кепайазоно белгалдоакх, герзащца пачхаьалкхенна хІанзолца яь духьаленаш, дукхах яраш островаи малхбоалехьарча даькътІара хилар. Сьенфуэгосерча, фордатІема гарнизона востанех лаьца «Нью-Йорк Таймс» яхача газето йоах, соахкара Іа дІадаьлча денз, тІема эскар хьалхара даьннад Батистана духьал. Хьалхах диктаторо йоахар тІема низаш шийгахьа да.

Юнайтед Пресс яхача газето беча хоамах, Гаванера гІулакх кхохкаденна да; полиценнеи Батистан диктатурах гІертараштеи юкъе каст-каста вІашахлатар хул.

Сьерра-Маэстра (Орьенте провинци) яхача лоамашка Фидель Кастрос хьалхале а лелаеш, гІайттараш ца совцаш ба.

Іаьржача металлурген резерваш

Іаьржа металл пачхаьалкхен а адамий вахара лоархІам чІоагІа деза лаьрхІа да Іаьржа металл совдаккхара гІулакх. Цудухьа, хІара къахьегамхочун декхар да Іаьржа металл совдаккхар лакхделга.

Пачхаьалкхено чІоагІа лоархІаш да Іаьржача металла отходаши тищденна аьшкаши гулдар. Из мел эшаш да лархІа деззача бесса лоархІаш предприятешта кулгал ду нах болча а, партийнии советски районий организацен йолча а металлом пачхаьалкхенна дІаялара гІулакх хан-ханнахьа а планал тІехдоалаш а да. Орджоникидзевски районо металлом дІаялара 8 бетта план 108,3 процент кхоачашъяьй, Хьалха-Мартан районо — 121,4 процент, Шелковской районо— 116,4 процент, Наурски р-но— 113,0 процент кхоачашъяьй.

1957 шера май беттага кхаччалца Назрановски р-н металлом дІаяларна тІехьа юсаш, план кхоачаш ца еш яр. Райисполкома председатела заместител волча Мальсагов Тухана из гІулакх ше хьажа а хьожаш дІадоладир. ХІанз хІара бетта план тІехкхоачашъю цу районо. Хьалха дІадахача беташка шоашта тІайиса план кхоачаш а яь, хьалхарча районашца нийслургья из район 7 ноябр хьатІа кхоачаш.

Дикка теркам болаш хьожж металлом гулъярга Назрановски РайПО председател вола Цороев И. К. Цо, май бетта денз метталлом гулъярах тІадиса хинна декхарш дІадаларал совх 8 бетта план 109,5 процент кхоачашъяьй.

Шолж-ГІалийтІа, Молотовски районе Вторчермета уполномоченни ва нохчо — Бугаев Султан. Дика болх барца укх шин бетта вІаштта кхоачашъю цо металлом гулъяра план. Кхы а дуккха предприятеш я металлом гулъяра гІулакх деза лоархІаш.

Цхьабакъда, цу дезача гІулакха беззача бесса лоархІам ца беш организацеш а, кулгалхой а ба. Цар уйла яц тахан гулъяьча отходехи тишача аьшкехи кхоана, кІеззига мара юкъара къа а ца довш биззача маьха металл хулаш хилара а, из металл деш долча коммузман доаккхача гІирсаштеи, эзараш трактораш, автомобилаш самолеташ, кхы йола машинаш хьаечеи эшара а. Дика латтац металлом гулъяра гІулакх Сталински районе: 8 бетта 606 тонн кхоачаш ца еш йисай цун план, Малгобекски районе—426 тонн, къаьна промысловски районе— 144 тонн йисай кхоачаш ца еш. Каргалински р-оно — 27, 0 процент, Саяновски р-но — 12,5%, Шолж-ГІалан Главвторсырье конторас — 76% мара кхоачашяяц план. Кхы а я цу тайпара зем боацаш из гІулакх дитаь организацеш.

Назрановски районе Алханчуртски МООС-е 1955 шера денз еха, пайданна йоаца кхо трактор пачхаьалкхенна металлома дІа ца луш латт. 20 тонн хиллал металл я из. «Ворошиловски» совхоза ков дизза, цар пайда ца эцаш йола инвентар а тиша аьшкаш а яда. «Междуреченски» хиннача МТС-а деррига коа дІа-юха а кхийса 25 тонн металлом улл. Ишта кхы а я царех тарра организацеш.

ЧІоагІа мах болаш дола Іаьржа металл, ишта йоакхо йоацаш йитар юкъера дІадаккха ха кьачай. Металлома цаІ килограм йоаяь а, пайда боацаш юха соцаяь а хила йиш яц предприятешка.

ПЯТИБРАТ,
Къилбседан Кавказа, Вторчермета Управленен начальник.

ДОНЕЦ,
Къилбседан Кавказа, Вторчермета диспетчер.

Культуран балха инспектор

1944 шерага кхаччалца драматически тетре болх беш хиннав Мусаев Хамид. Ший мехка ваха юха цІавенача Нохч-ГІалгІай культуран Управленен инспекторал болха вахар из.

Из чоалхане бехктокхаме болх Іомабир цо дукха ца говш.

Цунна хов, мел чІоагІа эш хІанз вай республикан районашка къамий художественни самодеятельноста кружокаш. Уйла ю цо Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революцен 40-шу дизара сийна районни культуран учреждeнеш кийчъяра. Уж гІулакхаш кхоачаш де Мусаев каст-каста республикан районашка ух.

1957 шера, август бетта республикански культуран управленен кулгалхоша шийна тІадилла хинна бехктокхаме декхараш — Граждански тІема нохчий къаман дикагІа волча веІи Шерипова Асламбека каша доахадаь дий хьажар—Советски районерча кульгалхошца цхьана вІашагІкхийтта кхоачаш дир. Из районе ахарагІ чІоагІа гІулакх хул.

Мусаев Х. кулгал а деш Советски Веденски районашка художественни самодеятельноста кружокаш хьайилай.

Къона когийрхой боккхача безамца цу кружокашка дакъа лоацаш ба, — йоах нов. Мусаевс.

Ишта, хьаьнали, цІенача децаца болх беш ва ший участке, художественни самодеятельноста могІарех вола инспектор.

Нохчийи гІалгІайи балхашка оттабар

Нохчийи гІалгІайи къамий автонюми юха меттаоттаярца «Красный молот» яхача завода коллектива юкъе балха бахаб нохчийи гІалгІайи.

ХІанз заводе балха этта 30 нохчои гІалгІаи ва. Уж ба токараши, сверловшикаши, аьшка пхьараши. формовщикаши, крановщикаши, кхыдола балхаш деши.

«Красный молот» заводе бархІ нохчои гІалгІаи общежите бах, цхьан дезала квартира еннай, хІаьта 14 цІен дезал шоашта чубаха цІенош деш а боахк.

ЦІенош хьалдеча нохчаштеи гІалгІаштеи заводо дика новкъостал ду. ЦІенош деча гІишлоний материалаш хьатІакхахьа транспорт лу, завода пилорамаца гергача хьуна херх хьокх, столярни изделеш эца новкъостал ду. Цул совгІ цемент, хьастамаш, толь, кхыйола материалаш язъю цІенош хьалдерашта. Цехашка гІалгІайи нохчийи теркам а бу. Цар производственни квалификаци лакхъярна дика йоакхо а ю. Цудухьа, касстача заман чухь царех дика производственникаш хиннаб. Царна юкъе ба: электросваршик Веригов, аьшка пхьара новкъостал дераш нн. Уцмиеви, Массаеви, Абубакарови, Электромонтер н. Абдуев, строгальшик н. Махаев, Кузнечни цеха мастер н. Дзортов.

Завода коллектива цар нохчийи гІалгІайи общественно-политически вахара юкъе а бахаб. № 13 йола цеха начальника заместитель Оздоеви кузнечни цеха мастер Дзортови Шолжа-ГІалитІарча ССКП Горкома марксизмани-ленинизмани вечерни университете деша хайшаб.

Бакъда, нохчийи гІалгІайи балхашка оттабара гІулакха де мел деза хІама деррига даьдац. Завода дирекце хІанзалца нохчийи гІалгІайи балхашка оттабарна завода производство шеръеш хІама даьдац.

Укх шера, шошта дІабала ла а лайна, нохчийи гІалгІайи 11 болхло дІаваьннав заводера.

Кадрай отделои цхьайолча цехай начальникаши болхлой ларттІа терко ца яр бахьан долаш нийслу уж гІулакхаш. Нохч-ГІалгІай АССР юхаметтаоттаяро нохчийи гІалгІайи дуккхача болхлой класс хулийтаргъя.

Завода дирекци, партинии комсомольскии, профсоюзнии организацеш декхарийла я мамогга нохчийи гІалгІайц балхашка хьайибе а, дІачІоагІбе а, цар технически говзалаш лакхъярна йоакхо е а, общественно-политически балхашта юкъе оза а.

Шеко йоацаш да, «Красный молот» партийни организацеи коллективаи Нохч-ГІалгІай АССР Российски Федераце хьалхале лелаю республика хилийтарна, шоай низ кхо ца беш къахьегарг хилар.

МАЙОРОВ И.

ТІехьарча почтацара

Денгар ди мел доал вай республикерча юрта боахама къахьегамхоша балха тІа боахача боккхийча толамаша доккхий да деза вай. Кхы долча къамашца цхьан колхозашка а, совхозашка а цІенош дара декаде (10 ди) дика дакъа лоац нохчий, гІалгІай кагийча наха. Шаьлан районерча «Джалка» яхача совхоза 5 отделене болча къахьегамхоша дика балхаш ду доаханна доакъарех Іана кийчоярна. Цу гІулакха дика болх бу цу отделене доакъар кийчдеча бригада бригадир волча Мусхажиев Салмана. Цун бригадас кхаь балха дийнахь чах 37 аргІа, люцернах 3 аргІа дир. Цу балха тІа шоашкара дика хьокхамаш гойтар мехкараша нн. Межидовас Рукъета, Мудаева Тамарас, Гайсумова Шумистас, и. кх. болчар а. Хьалха-Мартана райкома комсомоло вІашахгІтехар цІабаьхкача нохчаштеи гІалгІаштеи цІенош деш гІодарна «декадник». Из гІулакх чІоагІа хьаллаьца дика гІо деш ба «Двуречара» кагийнах-комсомольцаш. Укх бетта 5 дийнахь 6000 бийда кирпишк йир цар, 2800 кирпишк цІенош деча метте хьатІаэзар.

НОГАЕВ.

Веданара библиотека

Вай наьха бераша ший ханханнахьа литература дешарна дика терко ю Ведена района райбиблиотека заведующая йолча Хамедова Асяси библиотекарь йолча Гетманова Валяси.

Библиотеке книжкаш дешаш Сайтханова Зоя а, Досуев Халид а Ушаев Завкван а волаш 40-совх вай наьха бер да. Цар дийшад Зоя Шуринах йола повести, лоамаш, адамаш, байна дай-мохк цІераш йола книжкаши.

Заведующи библитекари укх деношка масс а юртарча школашка гІолла чакхбоврга шоашца бераштa деша книжкаш а литература а йица.

А. ДОДОВ.

Футболах „Б" классе хьалхара моттиг яккхарна

8 августа Шолж-ГІали тІарча «Орджоникидзе» цІерах йолча стадионе футболах лейзар, моттигера «Нефтяник», город Горькера енача «Торпеда» цІи йолча командаца.

Хьалхара тайм чакхьялар лоархІам 3 : 0, кот «Нефтяник» йоалаш. ШоллагІча таймах «Торпеда» тІатаІарца 4 бургац чу техар «Нефтяника».

Пхи минут ха йисай ловзар саца аьнна стадионо хоам баьчул тІехьагІа, берриrа низ тІабахийтарца «Нефтяника» лорхІам дІанийсбир цхьа бургац чу тохарца. ЛорхІам 4 : 4, цхьаккха команда кот ца йоалаш чакхъдаьлар ловзар.

О. БУЗУРТАНОВ.

РЕДКОЛЛЕГИ.

Нохч-ГІалгІай кинопрокато городе а юрташка а арахийцад.

Адамн ТІенда

яха художественни кино фильм.

КАСТТА! ХУРГДА КАСТТА!

керла художественни фильм.

Гуттаперчеви кІаьнк

«Мосфильм» яхача кино-студес 1957-ча шера арахийца.

КАСТТА! ХУРГДА КАСТТА!

Художественни кино повесть

Баши-Ачук

«Грузия — фильм» яхача киностудес арахийца

ССКП ЦК йола Марксизма-Ленинизма институт йолаеннай В. И. ЛЕНИНА 55 ТОМАХ ЛАТТА ЕРРИГА ГУЛЪЯЬ СОЧИНЕНЕШ АРАХЕЦА.

Уж сочиненеш арахеца лаьрхІай 1957—1963 ш.ш.

В. И. Ленина еррига гулъяьча сочиненешта юкъе чакхдаьннача балхашца гІоргъя кийчон материалаш а (планаш, конспекташ, тезисаш, проекташ и. кх.), хІаьта хІанзолца кепа тоханза хинна документаш а. Документаш дерригаш а хронологически порядках хургда, письмсех къаьстта том дергда.

В. И. Ленина еррига гулъяьча сочиненешта енна Іилман-справочни аппарат хургья.

Гулъяьча **сочиненешта дІаязбара ди 1957 шера** 1-гІа октябрь оттадаьд.

ХІара тома мах 6 соми 50 коп. ба. Каралоацам хьалхара том язъдеча хана бала беза.

Нохч-ГІлгІай республикански книготорга дирекци.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: Шолжа-ГІала, Красни фронтовикий улица, № 23. Телефон 2-25-72, корректорске 2-30-91. АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 23. №№ телефонов: редакции — 2-25-72, корректорской — 2-30-91.

СФ01986. 11-ча августа 1918-ча шера цІерагІ йола типографи. Заказ № 6641.